

Metodika prostorové analýzy památky zahradního umění

Ing. Lenka Křesadlová, Ph.D.

Ing. Marie Pavlátová

Ing. Jiří Olšan

Ing. Marek Ehrlich

Národní památkový ústav, 2015

Oponenti metodiky:

Jan Hendrych

Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v.v.i.

PhDr. RNDr. Markéta Šantrůčková, Ph.D.

Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v.v.i.

1. Předmluva	4
2. Vstupní údaje	6
2.1. Výzkumná aktivita	6
2.2. Název metodiky	6
2.3. Cíl metodiky	6
2.4. Předmět metodiky a její popis	7
2.5. Zdůvodnění novosti postupu	8
2.6. Legislativní rámec problematiky a její význam v procesu péče o památky zahradního umění	9
2.6.1. Zákonné předpisy	9
2.6.2. Mezinárodní úmluvy	11
2.6.3. Mezinárodní charty	12
2.7. Srovnání se zahraničím	14
2.8. Metodická východiska	17
2.9. Uplatnění metodiky	19
3. Analýza a interpretace vnitřní kompoziční struktury památky zahradního umění	21
3.1. Analýza a interpretace historického vývoje kompozice památky zahradního umění	22
3.2. Členění kompozice památky na nižší kompoziční jednotky	23
3.2.1. Základní jednotky kompozice památky zahradního umění	24
3.2.2. Kritéria vymezení jednotlivých úrovní kompozičních jednotek památky zahradního umění a popisované atributy	25
3.3. Analýza, interpretace a popis současného stavu vnitřní kompoziční struktury památky zahradního umění	26
3.3.1. Analýza a interpretace	26
3.3.2. Popis a grafické vyjádření výsledků průzkumu	27
4. Postavení památek zahradního umění v krajině	31
4.1. Identifikace vztahů památky zahradního umění z hlediska půdorysné morfologie sídla a okolní krajiny	32
4.1.1. Rozbor půdorysné struktury z hlediska historického vývoje	32
4.1.2. Rozbor půdorysné struktury z hlediska současného stavu a budoucího vývoje	33

4.2. Identifikace vztahů památek zahradního umění z hlediska prostorové morfologie sídla a okolní krajiny.....	35
4.2.1. Rozbor prostorové struktury z hlediska historického vývoje	35
4.2.2. Rozbor prostorové struktury z hlediska současného stavu a budoucího vývoje	36
4.2.2.1. Analýza současného stavu památky zahradního umění a jejího okolí, porovnání se zjištěním rozboru historického vývoje.....	36
4.2.2.2. Analýza současného stavu památky zahradního umění a jejího okolí provedená rozbohem vizuálního prostředí prostorových plánů.....	37
5. Komplexní vyhodnocení struktury památek zahradního umění a vztahů k okolní krajině.....	39
5.1. Výčet všech charakteristik, jevů a vazeb, které je nutno zachovat a chránit, podpořit a rozvíjet v procesu současného i budoucího vývoje.....	39
5.2. Zpracování výsledného mapového podkladu, základního výkresu s vyznačením důležitých charakteristik, jevů a vazeb	39
5.3. Transformace důležitých charakteristik, jevů a vazeb do podkladů pro rozbor udržitelného rozvoje území, jako součást územně analytických podkladů.....	40
6. Použitá a související literatura	43
7. Terminologie	47
8. Přílohy	56

1. Předmluva

Pro ochranu hodnot ve veřejném zájmu je nezbytné, aby byl předmět ochrany co nejlépe poznán, popsán a výsledky následně sdíleny se všemi zainteresovanými stranami. Poznání a srozumitelné předání těchto poznatků je základním předpokladem k tomu, aby byla ochrana naplňována a byla rovněž většinou společnosti vnímána jako žádoucí, výsostně důležitá, a v ideálním případě považována za samozřejmou občanskou povinnost.

S vývojem společnosti se vyvíjí i její priority. Krajina kultivovaná zemědělskou činností i potřebou reprezentovat společenský statut byla po staletí vnímána jako hodnota, od níž společnost odvozovala svou národní identitu. Zahradní umění jako součást kulturní krajiny bylo však zároveň vnímáno jako jeden z vrcholů umělecké produkce, protože snoubilo dokonalost přírody se schopnostmi umělců mnoha různých zaměření. Podstatnou změnou životního stylu ztrácí společnost v posledních desetiletích povědomí o hodnotách počinů zahradní a krajinářské tvorby a to, co bylo lidem před několika generacemi samozřejmostí a ceněným výsledkem tvůrčího záměru, stává se téměř neznámým pojmem.

Památky zahradního umění představují památky souborné, komplexní. Vznikly záměrnou lidskou uměleckou, tvůrčí a řemeslnou činností a jejich zachování je závislé na kontinuální péči. Podstatnou část jejich struktury tvoří živé, vyvíjející se a zanikající organismy, které je potřebné v určité kvalitě hmotné podstaty a při zachování tvůrčí myšlenky neustále obměňovat. Na rozdíl od stavební složky jsou živé součásti památky zahradního umění většinou proměnné v kratším časovém horizontu, a tím spíše je potřebné znát obecné zákonitosti jejich údržby a regenerace. Aby tento proces nevedl ke snížení kvality celku, je u tohoto typu památek obzvláště nutné precizně popsat historický vývoj, záměry jednotlivých tvůrců, definovat hodnoty a předmět ochrany. To nelze bez detailní znalosti jednotlivých složek kompozice, jejich vývoje a vazeb.

Stejnému poznání je potřeba podrobit také prostředí, do kterého je tato komplexní památka zasazena. Vztahy památek zahradního umění k širšímu kontextu sídla nebo krajinného prostředí nebyly dosud dostatečně zkoumány, a i proto mnohde dochází ke zbytečnému oslabení jejich významu, estetického působení a uplatnění.

Metodika prostorové analýzy památek zahradního umění předkládá metodu umožňující objektivní popis vnitřní kompoziční struktury historických zahrad a parků i vyhodnocení jejich komunikace a interakce s okolní krajinou, která se nejen často pohledově uplatňuje v jejich kompozici, ale je prostředím, které může významně ovlivnit a podmínit existenci památky jako takové.

Uplatnění předkládané metodiky prostorové analýzy přináší v praxi možnost objektivně a srozumitelně prezentovat hodnoty jak vlastních památek zahradního umění, tak jejich prostředí, a tím podnítit veřejný zájem o jejich ochranu. Způsob posuzování širších vazeb podle této metodiky může napomoci u širší veřejnosti chránit různé aspekty památek zahradního umění. I když jsou často dobře vnímány nebo dokonce zachyceny v uměleckých dílech, ve vědomí obyvatel daného sídla nebo jeho návštěvníků, nebyly dosud dostatečně zdůrazňovány. Cílem autorů metodiky je proto pomoci s argumentací při ochraně křehkých vztahů památek zahradního umění k našemu společně sdílenému prostředí a napomoci udržitelnému užívání zděděných kulturně-historických hodnot.

Práce na metodice vyžadovala úzkou součinnost v rámci autorského kolektivu i s dalšími spolupracovníky. Z nich je na místě jmenovitě poděkovat zejména Ing. arch. Čestmíru Luhanovi za zásadní podíl na formulování postupu hodnocení pomocí prostorových plánů a návrhu grafického řešení mapových příloh.

Poděkování patří také všem, kteří vstřícně konzultovali koncept řešení a praktické využití metodiky, jmenovitě zejména Doc. Ing. arch. Ivanu Vorlovi, CSc., Ing. arch. Karlu Kučovi a dalším spoluřešitelům tohoto projektu NAKI. Za pomoc s upřesněním terminologie patří poděkování Ing. Boženě Pacákové. Poděkování za spolupráci na koordinaci metodického postupu s oborovými dokumenty patří odborníkům Zahradnické fakulty Mendelovy univerzity v Brně prof. Ing. Miloši Pejchalovi, CSc., doc. Ing. Pavlu Šimkovi, Ph.D. a Ing. Přemyslu Krejčířkovi, Ph.D.

Je třeba poděkovat také všem, kteří svými věcnými připomínkami pomohli při formulování a dokončení textu metodiky.

Za autorský kolektiv Ing. Lenka Křesadlová, Ph.D.

2. Vstupní údaje

2.1. Výzkumná aktivita

Program aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI 2012-2015), projekt DF12P01OVV044 - Kulturně historicky cenná území jako součást národní a kulturní identity České republiky. Metody identifikace hodnot historických sídel, parků a zahrad a jejich zachování.

2.2. Název metodiky

Metodika prostorové analýzy památky zahradního umění.

2.3. Cíl metodiky

Metodika je jedním z mála materiálů, které připomínají bohatství památek zahradního umění v České republice. Přestože vzniklo a vzniká řada metodických materiálů určených hmotnému kulturnímu dědictví, památky zahradního umění dosud stály stranou metodického působení oboru státní památkové péče.

Cílem první části metodiky je vytvořit postup objektivního popisu památky zahradního umění k identifikaci její vnitřní kompoziční struktury, její komunikace a interakce s okolní krajinou. Identifikace je kromě odborného popisu takových památek zaměřena na nalezení souvislostí mezi ideovými a uměleckými záměry zahradních úprav a fyzickou strukturou současné kompozice.

Památky zahradního umění byly při svém zakládání a rozvoji v urbanizované krajině záměrně komponovány, navazovaly kompozičně na struktury sídla i krajiny a tyto okolní struktury byly aktivně zapojovány do jejich kompozice. Druhým cílem metodiky je proto zhodnocení působení památky zahradního umění v rámci širšího obrazu krajiny. Cílem analýz je nalezení základních principů, výtvarně a ideově podložených prostorových vazeb, souvislostí a působení památky zahradního umění na strukturu a úpravu krajiny a případně i vývoj osídlení v jejím širším okolí. Výsledkem analýz je podrobný rozbor všech vzájemných vztahů památky zahradního umění a okolní krajiny v minulosti a současnosti.

Dalším z cílů metodiky je využít výsledků objektivizovaného popisu a identifikace vztahů památky (vizuální prostředí památky zahradního umění) k její efektivnější ochraně. Ve většině případů se totiž jedná o prostředí krajiny, která v současné době nemá z hlediska památkové péče přesněji definovanou legislativní ochranu. Efektivnější ochranu zjištěných hodnot památky zahradního umění a jejich pozitivních vztahů v rámci širšího krajinného rámce podpoří souhrn všech kulturně historických hodnot s výčtem důležitých charakteristik, jevů a vazeb, pro které jsou stanoveny konkrétní zásady ochrany, jak v procesu současného, tak i budoucího společenského rozvoje.

Důležitým cílem metodiky je uplatnění výsledků odborného popisu památky zahradního umění v procesu aktualizace územně plánovacích dokumentů různého stupně, zejména zásad územního rozvoje kraje (u větších celků), v územních plánech obcí a pro rozhodování v území. V samostatném mapovém výstupu jsou vymezeny plochy památkového zájmu ve vztahu k zachování autenticity

a integrity postavení konkrétní památky zahradního umění v krajině. Vytvořené mapové podklady budou mít takové náležitosti, aby mohly být použity při doplnění souboru územně analytických podkladů a staly se tak účinným nástrojem územního plánování.

2.4. Předmět metodiky a její popis

Předmětem první části metodiky je komplexní vyhodnocení vnitřní kompoziční struktury památky zahradního umění a její kvalifikovaný popis. Vyhodnocení kompozice je zaměřeno jak na půdorysnou strukturu konkrétní památky, tak na prostorové (kompoziční, pohledové, funkční) vazby a osy mezi jejími jednotlivými částmi, případně vazby s okolní krajinou. Podrobný rozbor a popis vnitřní struktury se provádí jak na úrovni celého objektu, tak na nižších úrovních, a to na základě podrobného terénního průzkumu a analýzy dochovaných historických podkladů. Menší kompoziční jednotky jsou vymezovány dle odlišného slohového vývoje, z hlediska své náplně a funkce do jasně vymezených a ucelených částí, kde jsou popsána jejich základní kompoziční specifika. Na úrovni celé památky zahradního umění se analyzují a definují primární kompoziční zákonitosti, jimiž jsou hlavní vývojové etapy, slohové zařazení, vývoj půdorysu, základní charakteristika reliéfu, vodní, vegetační a architektonické složky.¹ U nižších kompozičních jednotek se popisují především hlavní kompoziční osy, uzlové body a obecné zákonitosti týkající se jak vegetační, vodní, architektonické složky kompozice, tak typického reliéfu. Nejnižší vymezená kompoziční úroveň již umožní podrobný popis historického vývoje a stávajícího stavu všech složek kompozice. Charakterizují se zde podrobně i lokální pohledové vazby a místa výhledů, z nichž pohledově vstupují do zahradní kompozice scenérie z okolí vlastní památky zahradního umění.

Předmětem druhé části metodiky je posouzení postavení památky zahradního umění v krajině, jejíž identifikace se provádí na základě analýzy dochovaných historických podkladů a podrobného terénního průzkumu. Je zaměřena na nalezení základních principů, výtvarně a ideově podložených prostorových vazeb a souvislostí, na prověření působení památky na strukturu a úpravu krajiny i vývoj osídlení, a to z hlediska půdorysné a prostorové morfologie sídla a okolní krajiny.

Za účelem podrobnější identifikace prostorových vazeb památky zahradního umění je aplikován nový způsob průzkumu, využívající rozboru vizuálního prostředí prostorových plánů, které je součástí smyslového vnímání uceleného obrazu krajiny. Identifikují se současné závady a stanoví se zásady ochrany pozitivních vztahů a vazeb památky a jejího okolí jak v procesu současného, tak budoucího společenského rozvoje.

Výstupem analýzy je slovní popis a grafické vyjádření vývoje památky zahradního umění a jejího okolí z hlediska prostorové struktury a vzájemných souvislostí a vazeb za použití jednotné legendy zkoumaných jevů. Získané poznatky o vzájemných prostorových vztazích jsou zakresleny do aktuálních mapových podkladů. Sledované jevy jsou zaneseny v prostředí GIS.

¹ Zvolené atributy, které jsou v rámci analýz kompozice sledovány, vychází z definice zahradní kompozice obsažené v základním metodickém mezinárodním dokumentu o ochraně kulturního dědictví zaměřeného na historické zahrady, v tzv. Florentské chartě. Zde je historická zahrada definována jako architektonická a vegetační kompozice, jejíž součástí je: její půdorys a reliéf, její rostlinná složka, její stavební či dekorativní prvky, její tekoucí i stojaté vody.

2.5. Zdůvodnění novosti postupu

Základem novosti postupu této metodiky je obecně několik principů: hlavním z nich je nastavení pravidel k jednotnému popisu a hodnocení památek zahradního umění s důrazem na objektivizovaný popis jejich vnitřní kompoziční struktury a způsob vyhodnocení postavení památky v rámci širší krajiny. Jednotné a objektivizované hodnocení umožní kvalifikované vymezení předmětu památkové ochrany a stanovení zásad ochrany v procesu současného i budoucího vývoje, jak vlastní památky zahradního umění, tak jejího postavení v sídle a krajině. Zvláště důležité je to pro okolní krajinu s památkami zahradního umění, která je obklopuje a vstupuje do jejich podoby přímo prostřednictvím pohledových vazeb nebo je součástí jejich širších kompozičních záměrů. Ochrana okolní krajiny ve vztahu k památce zahradního umění není většinou v rámci památkové péče legislativně řešena.

Novým nástrojem k upřesnění identifikace postavení památky zahradního umění v krajině je rozbor vizuálního prostředí prostorových plánů.² Prostorové plány jsou přitom identifikovány jak přímo z míst v interiéru památky, která jsou propojena záměrnou pohledovou vazbou do vnějšího prostředí, tak opačně - z konkrétních míst v krajině poskytujících pohledovou vazbu na krajinu, v níž se památka uplatňuje. Jedná se obecně o soubor tří prostorových plánů, které na sebe vzájemně navazují.

Vizuální prostředí prostorových plánů ve výhledu z interiéru památky představuje tu část území, která je pohledově exponována při výhledu z kompozičně významného stanoviště uvnitř památky do okolní krajiny. Obdobně je sledováno vizuální prostředí prostorových plánů z charakteristických míst a linií výhledů v okolní krajině při pohledu na významnou a často dlouhodobě „zažitou“ scenérii s památkou zahradního umění. Ve vymezeném vizuálním prostředí jsou identifikovány pozitivní prostorové vazby a jsou pro ně stanovena opatření jejich potenciální a žádoucí budoucí ochrany. Součástí rozboru je identifikace současných závad, které přinesl dřívější rozvoj v území. V samostatném mapovém výstupu jsou vymezeny plochy památkového zájmu, které je potřebné se zvýšenou měrou sledovat ve vztahu k zachování autenticity a integrity postavení památky zahradního umění v okolní krajině.

Aplikace metodického postupu prostorové analýzy bude znamenat důležitý krok spočívající v transformaci výsledků odborného posouzení vztahů v území při tvorbě a zpřesňování územně analytických podkladů (ÚAP). Hodnocení postavení památky zahradního umění v krajině se po zařazení do odpovídajícího sledovaného jevu ÚAP stane účinným nástrojem územního plánování.

Novost postupu spočívá také v možnosti vymezit tzv. kontaktní prostor za účelem ochrany kulturně historických hodnot objektu. Jedná se o vizuálně přehledný prostor navazující zpravidla bezprostředně na hranici památky zahradního umění, který je významný pro pozitivní vnímání kompozice památky, do které by neměly zasahovat žádné rušivé jevy. Metodický postup vymezení kontaktního prostoru památky zahradního umění představuje nástroj využitelný pro definování prostředí kulturní památky tohoto typu.³

² Vizuální prostředí prostorového plánu je prostředí, které je součástí smyslového vnímání uceleného obrazu krajiny buď při výhledu z památky nebo s předmětem památky - při pohledu z krajiny na památku.

³ Srovnej §11 odst. 2 zákona č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči.: „Jestliže fyzická nebo právnická osoba svou činností působí nebo by mohli způsobit nepříznivé změny stavu kulturní památky nebo jejího prostředí anebo ohrožují zachování nebo společenské uplatnění kulturní památky, určí obecní úřad obce s rozšířenou

Kontaktní prostor památky zahradního umění je vymezen nejbližší pohledovou bariérou, tvořenou obvykle stavbou nebo vzrostlými dřevinami. Jak vyplynulo z ověření metodického postupu terénním průzkumem, může vizuální narušení kontaktního prostoru výrazně poškodit kvalitu vlastního vnitřního prostoru památky a to i při situování mimo záměrné pohledové vazby.

Prostorová analýza kompozice památek zahradního umění představuje v operativní památkové činnosti, v projekční praxi i v procesu předprojektové přípravy památkové obnovy důležitý a nezastupitelný odborný výkon, jehož uplatňování je potřebné rozvíjet. Metodika prostorové analýzy je jedním ze základních kroků v procesu systematického poznání kulturně historických hodnot památky zahradního umění. Proto je zahrnuta do uceleného souboru metodických postupů, vzájemně na sebe navazujících v procesu poznání a hodnocení památek zahradního umění, které jsou součástí projektu NAKI DF F12P01OVV044 „Kulturně historicky cenná území jako součást národní a kulturní identity České Republiky. Metody identifikace hodnot historických sídel, parků a zahrad a jejich zachování.“ Jedná se o tyto metodické postupy:

- pasportizace památek zahradního umění
- prostorová analýza památky zahradního umění
- identifikace hodnot památek zahradního umění
- management plán ochrany památkových hodnot památek zahradního umění

2.6. Legislativní rámec problematiky a její význam v procesu péče o památky zahradního umění

V průběhu 20. století vzrůstal s rozvojem společnosti i negativní dopad na kulturně cenná urbanistická i krajinná území v evropských státech i v zámoří. S rychle se zhoršující situací stoupal v odborných kruzích zájem o zachování a ochranu urbanistického, krajinného i technického dědictví.

Tento stav se odráží i v oblasti památkové péče, a to jak v nově vznikající legislativě České republiky, tak v řadě mezinárodních dokumentů zaměřených na problematiku památkové péče, které jsou výsledkem spolupráce významných mezinárodních organizací a institucí. Jedná se především o aktivity organizací ICOMOS, ICOM, UNESCO a jím založeného ICCROM.⁴

2.6.1. Zákonné předpisy

Možnost ochrany a péče o kulturní památky a historickou kulturní krajinu je v České republice na legislativní úrovni v současné době značně roztržena. Problematika zahrnuje řadu vědních oborů a spadá jak do resortu kultury, ochrany přírody a krajiny, tak do oblasti územního plánování, zemědělství, lesnictví apod.

působností, a jde-li o národní kulturní památku, krajský úřad, podmínky pro další výkon takové činnosti nebo výkon činnosti zakáže.“

⁴ ICOM – International Council of Museums (Mezinárodní rada muzeí, 1946); ICOMOS – International Council on Monuments and Sites (Mezinárodní rada památek a sídel, 1945); ICCROM – International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (Mezinárodní centrum pro studium ochrany a restaurování hmotného kulturního dědictví, 1958).

Obečné principy ochrany přírody a životního prostředí jsou v České republice zahrnuty v Ústavě ČR,⁵ kde článek 7 stanoví: „Stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství“. V Listině základních práv a svobod, která je součástí Ústavy, je uvedeno: „Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem“. ⁶ Ochrana přírody a krajiny je zde ustanovena jedním z veřejných zájmů, kulturně-historické hodnoty lze dovozovat z odkazu na jiné „obecné zájmy“.

Pro ochranu kulturních památek a historické kulturní krajiny je v České republice výchozím legislativním nástrojem památkový zákon, z dalších nástrojů jsou nejvýznamnější zákon o ochraně přírody a krajiny a stavební zákon.

Účelem *zákona o státní památkové péči* č. 20/1987 Sb. ve znění pozdějších předpisů je ochrana kulturních památek a péče o ně.⁷ Kulturními památkami jsou podle zákona „nemovitě a movité věci, popřípadě jejich soubory, které jsou významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti“. ⁸ K nemovitým kulturním památkám patří i historické zahrady a parky. V Ústředním seznamu kulturních památek jsou nejčastěji uvedeny jako součást zámeckých a klášterních areálů. Jen výjimečně, v podobě osamocené díla, jsou evidovány jako samostatná kulturní památka.

Kromě individuální formy ochrany zaměřené na kulturní památky a národní kulturní památky (§4), existuje v památkovém zákoně forma územní památkové ochrany. Teprve zákon o státní památkové péči č. 20/1987 Sb. ve znění pozdějších předpisů zavedl kromě památkové rezervace i kategorii památkové zóny, která umožňuje ochranu ucelených částí krajiny formou krajinné památkové zóny.⁹ Předmětem ochrany jsou historický charakter, prostorové uspořádání, krajinné dominanty a měřítko jednotlivých objektů, sídelních útvarů a krajiny.

Památkový zákon umožňuje stanovit dále podmínky ochrany nemovité kulturní památky nebo chráněného území formou ochranného pásma,¹⁰ které má zajišťovat hodnoty vlastního chráněného území a jeho vazby na okolí a jejich uplatnění v rámci širšího krajinného celku. V uvedeném zákoně existuje dále možnost ochrany prostředí nemovité kulturní památky,¹¹ aby nevhodná činnost v jejím okolí nezpůsobila nepříznivé změny jejího stavu.

Zákon o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb.¹² umožňuje široké spektrum forem ochrany přírody včetně esteticky hodnotné krajiny. Největší možnosti ochrany kulturní krajiny nabízí tento zákon

⁵ Zákon č. 1/1993 Sb.

⁶ Viz článek 11, odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

⁷ §1 odst. 1 a 2 zákona č. 20/1987 Sb.

⁸ §2 zákona č. 20/1987 Sb.

⁹ §6 odst. 1 zákona č. 20/1987 Sb.

¹⁰ §17 odst. 1 a 3 zákona č. 20/1987 Sb.

¹¹ §11 odst. 2 zákona č. 20/1987 Sb.

¹² §2 odst. 1 a 2 zákona č. 114/1992 Sb.

prostřednictvím institutu krajinného rázu¹³ včetně možnosti jeho ochrany zřízením přírodního parku. Chráněné krajinné oblasti¹⁴ se podílejí ve značné míře nejenom na zabezpečení ochrany přírody, ale také na ochraně krajiny včetně hodnot historického urbanismu.

Historické zahrady a parky může orgán ochrany přírody a krajiny registrovat jako významný krajinný prvek,¹⁵ což však může vyústit v rozpory mezi zájmy ochrany přírody a památkové péče. Zákon umožňuje i ochranu vybraných objektů kulturní krajiny včetně historických parků jako přírodní památky.¹⁶

Ochranu kulturních hodnot v území umožňuje prostřednictvím územního plánování *zákon o územním plánování a stavebním řádu* č. 183/2006 Sb. (stavební zákon). Z hlediska památkové péče umožňuje rovněž ochranu vybraných sledovaných jevů, které se nachází mimo ustanovení památkového zákona. Informace o dochovaných kulturně historických hodnotách krajiny, která nemá z hlediska památkové péče legislativní ochranu, lze zakotvit v procesu územního plánování prostřednictvím územně analytických podkladů.

Nový stavební zákon definuje cíle a úkoly již v návaznosti na Úmluvu o ochraně architektonického dědictví Evropy a Evropskou úmluvu o krajině, které se promítly do jeho některých ustanovení.¹⁷ Stavební zákon definuje rovněž obsah územně analytických podkladů,¹⁸ náležitosti upřesňuje prováděcí vyhláška, která stanoví náležitosti obsahu územně plánovacích podkladů.

2.6.2. Mezinárodní úmluvy

Součástí právního řádu České republiky se stala řada mezinárodních dokumentů a úmluv platných v rámci Evropské unie. V českém prostředí památkové péče hrají důležitou metodickou a inspirativní roli v péči o kulturní krajinu, prostředí kulturních památek či městskou krajinu. K těmto dokumentům patří především *Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy*,¹⁹ kterou přijala Rada Evropy v Granadě dne 3. října roku 1985.²⁰ Úmluva definuje kromě stavebních památek a skupin objektů pojem místa jako kombinovaná díla člověka a přírody, která jsou „pozoruhodná svým historickým, archeologickým, uměleckým, vědeckým, společenským nebo technickým významem“.²¹

¹³ §12 odst. 1-3 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁴ §25 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁵ §3 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁶ §36 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb.

¹⁷ Např. §18 odst. 4 a §19 odst. 1 zákona č. 183/2006 Sb.

¹⁸ §26 zákona č. 183/2006 Sb. a vyhláška č. 500/2006 Sb. o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti.

¹⁹ Český překlad viz POLÁKOVÁ 2007, s. 138-154.

²⁰ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy o ochraně architektonického dědictví Evropy č. 73/2000 Sb.m.s.

²¹ Viz čl. 1. Úmluvy o ochraně architektonického dědictví Evropy.

Definice míst, obsažená v této úmluvě byla upřesněna skupinou specialistů na zasedání v Lucembursku v roce 1991 a výsledkem bylo doporučení Rady Evropy *O integrované ochraně oblastí kulturní krajiny jako části krajinné politiky*.²²

K nejvýznamnějším dokumentům na mezinárodní úrovni se řadí *Evropská úmluva o krajině*.²³ Dokument byl podepsán 20. října roku 2000 ve Florencii, Česká republika se připojila v roce 2002.²⁴ Úmluva vstoupila v platnost 1. března 2004.

V této úmluvě se konstatuje, že má být aplikována na celé území členského státu, kde může pokrývat přírodní, venkovské, městské a příměstské oblasti. Týká se jak krajin, které mohou být považovány za pozoruhodné, tak krajin běžných a narušených. Cílem úmluvy je podpořit ochranu, správu a plánování krajiny a organizovat evropskou spolupráci v této oblasti. Do aktivní péče o krajinu v souladu s principy jejího udržitelného rozvoje zahrnuje účast veřejnosti, místních a regionálních úřadů. Při formování politiky územního rozvoje doporučuje zohledňovat charakter krajiny a koordinovat plánování činností v krajině tak, aby směřovaly ke zvýšení její hodnoty.

2.6.3. Mezinárodní charty

Kromě uvedených úmluv, které byly implementovány do úrovně zákonných předpisů, vytvořila organizace ICOMOS řadu dalších dokumentů věnovaných kulturnímu dědictví, jež mají zejména funkci metodickou a jejichž dodržování patří v civilizovaných zemích také k samozřejmým zásadám působení památkové péče.²⁵ K prvním mezinárodním dokumentům, které se zabývaly upřesněním principů ochrany, se řadí Athénská, Benátská a Florentská charta, které mají mimořádný význam pro formulaci zásad památkové péče.

*Athénská charta*²⁶ představuje významný dokument zahrnující zásady památkové péče a pojetí restaurátorské práce, zformulovaný na Mezinárodní konferenci památkových teoretiků a restaurátorů, svolané komisí pro mezinárodní duševní spolupráci v Athénách roku 1931. Na mezinárodní úrovni byly poprvé zformulovány principy konzervace a restaurování památek směřující k jejich zachování v plné autenticitě. Konference mimo jiné doporučila, že předmětem zvláštního studia mají být také otázky spojení architektury s přírodou, vegetační doprovod má být přizpůsoben památkám nebo jejich souborům, s tím záměrem, aby byl zachován jejich původní charakter. „Dále bylo doporučeno, aby byla v blízkosti uměleckých a historických památek potlačena jakákoliv publicita, jakékoliv nadbytečné stavění telegrafních sloupů a drátů i jakýkoliv hlučný a překážející provoz nebo průmysl“.²⁷

²² Viz doporučení Rady Evropy č. R(95)9.

²³ Český překlad viz POLÁKOVÁ 2007, s. 214-227.

²⁴ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Evropské úmluvy o krajině č. 13/2005 Sb.m.s.

²⁵ Viz POLÁKOVÁ 2007, s. 6.

²⁶ Český překlad viz PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, PETRŮ, RIEDL, SVOBODA 1999, s. 438-439.

²⁷ Český překlad viz PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, PETRŮ, RIEDL, SVOBODA 1999, s. 439.

*Benátská charta o zachování a restaurování památek a sídel*²⁸ prohloubila a rozšířila zásady Athénské charty. Byla schválena na II. mezinárodním kongresu architektů a techniků historických památek, který se sešel v Benátkách v květnu 1964. Přinesla základní zásady ochrany a obnovy, konzervace a restaurování památek, které byly obecně objasněny a formulovány na mezinárodní úrovni. V dokumentu charty se zdůrazňuje, že základem každé ochrany památky je stálá, soustavná údržba, kterou památky vyžadují (čl. 4). Konzervace památky v sobě zahrnuje zachování jejího prostředí a měřítka. Jestliže tradiční prostředí památky existuje, je třeba ho zachovat. Je třeba zamítnout každou novostavbu, každou destrukci a každou úpravu, které by mohly porušit vztahy objemů a barev (čl. 6). Památková sídla mají být předmětem zvláštní péče tak, aby byla zachována jejich integrita, zajištěna jejich asanace, úpravy a jejich zhodnocení (čl. 14). Úpravy ruin a opatření nutná k zachování a trvalé ochraně architektonických článků a objevených objektů mají být zajištěny (čl. 15). Všechny záchranné, konzervační a restaurátorské práce i archeologické výzkumy musí být ve všech etapách přesně dokumentovány a to jak způsob provádění prací, tak získané poznatky (čl. 16).

Benátskou chartu doplnila na specifickém úseku ochrany historických zahrad *Florentská charta*,²⁹ kterou vypracoval Mezinárodní výbor pro historické zahrady a historické lokality ICOMOS - IFLA na svém zasedání ve Florencii dne 21. května 1981. Chartu redigoval Mezinárodní výbor a ještě téhož roku ji registroval ICOMOS.

Florentská charta plní úlohu základního oborového dokumentu v obnově a péči o památky zahradního umění. Definuje mimo jiné pojem historická zahrada, formuluje principy její ochrany, údržby, obnovy a využití. Uvádí charakteristické vlastnosti historické zahrady, pro které je považována za památku: „Historická zahrada je architektonická a vegetační kompozice, jež je z hlediska dějin nebo umění celospolečensky významná“³⁰ a přesně specifikuje její architektonickou kompozici (čl. 2 a 4). Stanoví požadavky ochrany a údržby (čl. 9, 10, 11). Odmítá jakékoli změny fyzikálního prostředí historické zahrady (čl. 14). Před její restitucí či restaurováním vyžaduje „vypracování důkladné studie vycházející z průzkumu, event. i z archeologického výkopu a ze zhodnocení všech shromážděných dokumentů, týkajících se dané zahrady a obdobných zahrad, aby byl po všech stránkách zajištěn vědecký charakter návrhu“.³¹ Precizuje podmínky vhodného využití historických zahrad (čl. 18-22). Ochrana historických zahrad musí mít návaznost na územní plánování: „Jejich ochrana musí být součástí zastavovacích plánů, plánovacích dokumentů a územního plánování. Zodpovědná místa musí rovněž určit na základě vyjádření příslušných expertů opatření finančního rázu, vhodná pro údržbu, konzervaci, restaurování a popřípadě restituci historických zahrad“.³²

Důležitým podkladem pro ochranu prostředí kulturního dědictví je *Xi'anská deklarace*, zformovaná na konferenci ICOMOS, konané v Číně v roce 2005. Konference mimo jiné zaměřila pozornost na význam prostředí kulturního dědictví v praktické péči o jeho kvalitu, a to v měnících se městských

²⁸ Český překlad viz PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, PETRŮ, RIEDL, SVOBODA 1999, s. 440-442.

²⁹ Český překlad viz POLÁKOVÁ 2007, s. 128-136.

³⁰ Viz čl. 1 Florentské charty; český překlad viz POLÁKOVÁ 2007, s. 128.

³¹ Viz čl. 15 Florentské charty; český překlad viz POLÁKOVÁ 2007, s. 132.

³² Viz čl. 23 Florentské charty; český překlad viz POLÁKOVÁ 2007, s. 134.

i volných krajinách. Byl zde zdůrazněn především význam prostředí kulturního dědictví: „Prostředí historických struktur lze ve vztahu k jednotlivým místům i větším celkům definovat jako bezprostřední i širší prostředí, v němž je obsaženo kulturní dědictví různého druhu, které zahrnuje jednotlivé budovy a upravené prostory i celá historická města a jejich okolí, krajinu, kulturní koridory a archeologické lokality. Význam historického prostředí je odvozen ze společenské, duchovní, historické, umělecké, estetické, přírodní, vědecké i jiné hodnoty kulturního dědictví. Od této hodnoty se také odvíjí kvalita vztahů spojená s fyzickým, vizuálním, duchovním a dalším kulturním kontextem prostředí.“³³

Významným krokem k upřesnění a sjednocení názorů na hodnoty kulturní krajiny byla specifikace kategorií kulturních krajin, jako výsledek dlouhodobé spolupráce smluvních států Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví. Úprava pro *Prováděcí směrnici Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví*,³⁴ přijatá v roce 1992 na 16. zasedání Výboru světového dědictví UNESCO v Santa Fé, definovala kulturní krajiny jako kombinovaná díla přírody a člověka, která jsou dokladem vývoje lidské společnosti a sídel v průběhu historie, pod vlivem fyzikálních omezení a/nebo příležitostí daných jejich přírodním prostředím a vlivem postupných společenských, ekonomických a kulturních vlivů jak vnitřních, tak vnějších.

K upřesnění významu prostředí kulturního dědictví přispěl velkou měrou dokument utvářený na expertní půdě za organizační podpory UNESCO v letech 2006-2011 v podobě mezinárodního *Doporučení pro historickou městskou krajinu*³⁵ (tzv. HUL). Nový dokument kromě ochrany vlastních urbánních struktur upozorňuje na nezbytnost vnímání krajinného kontextu. Zavádí pojem „péče o urbanistické dědictví“ (urban conservation), který je v České republice v praxi po desetiletí uplatňován.³⁶

2.7. Srovnání se zahraničím

Mezinárodní dokumenty a materiály vytvořené na úrovni Rady Evropy mají pro ochranu a péči památky zahradního umění mimořádný význam. Jedná se zejména o Florentskou chartu, která zaujímá v památkové péči tohoto specifického oboru významné postavení základního oborového dokumentu. Charta definuje mimo jiné pojem historická zahrada a přesně specifikuje její architektonickou kompozici, formuluje principy její ochrany, údržby, obnovy a využití. Zdůrazňuje návaznost ochrany památek zahradního umění na územní plánování. Metodika prostorové analýzy památky zahradního umění rovněž vychází při volbě členění kompozice a jejích součástí, které jsou v rámci analýz sledovány, z definice zahradní kompozice obsažené v mezinárodním dokumentu Florentské charty.

K výchozím podkladům metodiky prostorové analýzy památky zahradního umění, která se zabývá hodnocením a ochranou postavení památky zahradního umění v krajině, patří Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy a Evropská úmluva o krajině, které se staly součástí právního řádu

³³ Dostupné na <http://www.international.icomos.org/charters/xian-declaration.pdf>; český překlad citován z KUČOVÁ, DOSTÁLEK, EHRLICH, KUČA, PACÁKOVÁ 2014, s. 16.

³⁴ Viz KUČOVÁ, DOSTÁLEK, EHRLICH, KUČA, PACÁKOVÁ 2014, s. 14-15.

³⁵ Viz <http://whc.unesco.org/en/activities/638>; cit. 18.5.2015.

³⁶ UNESCO Recommendation on Historic Urban Landscape; viz KUČOVÁ 2014.

ČR. Jedná se o mezinárodní dokumenty vytvořené na úrovni Rady Evropy, které zaujímají významné postavení v řešení přístupů k ochraně kulturní krajiny.

Úmluva architektonického dědictví Evropy byla následně doplněna o doporučení Rady Evropy O integrované ochraně oblastí kulturní krajiny jako části krajinné politiky. Úmluva zahrnuje mimo jiné definici pojmu místa jako kombinovaného díla člověka a přírody, které je pozoruhodné svým specifickým významem (historickým, uměleckým, ale také technickým apod.) a pro svoje hodnoty zasluhuje ochranu, která by se měla stát součástí krajinné politiky.

Evropská úmluva o krajině se týká širokého pojetí krajin, které jsou jak pozoruhodné, tak běžné i narušené a rozšiřuje jejich ochranu na celé území státu. Cílem úmluvy je přitom podpořit ochranu, správu a plánování krajiny. V aktivní péči o krajinu klade důraz na soulad s principy udržitelného rozvoje, kde doporučuje dbát na charakter krajiny a směřování plánovaných činností v krajině tak, aby vedly k jejímu zhodnocení. Doporučení uvedená v dokumentu Evropské úmluvy o krajině rozvíjí konkrétně tato metodika prostorové analýzy památky zahradního umění navrženým postupem identifikace postavení památky zahradního umění v krajině. Navržený postup metodiky prostorové analýzy je rovněž v souladu s obsahem Xi'anské deklarace z roku 2005, zaměřené na kvalitní péči o prostředí kulturního dědictví v praxi, a to v měnících se městských i kulturních krajinách.

Snaha o kvalitní ochranu a péči prostředí kulturního dědictví v měnící se krajině rezonuje v řadě odborných publikací, vědeckých pojednání i odborných posudků zpracovaných odborníky s mezinárodním kreditem, jako jsou například světově proslulý norský historik a teoretik architektury Christian Norberg-Schulz nebo významný německý krajinný architekt Heinz W. Hallmann.

Christian Norberg-Schulz se ve svém díle *Genius loci* zabývá mimo jiné vztahem člověka a místa. Místo chápe jako kvalitativní „celostní“ jev s konkrétní povahou, které se „objevuje jako strukturovaný svět osvětlený analýzou jeho prostorových a charakterových stránek“. V pojednání zaměřeném na obraz místa uvádí fenomenální příklad Prahy: „... je někde na světě jiné město, jehož charakter byl takto konkretizován v jediné vedutě, která zahrnuje všechny úrovně prostředí, počínaje krajinou a konče artikulací jednotlivé budovy?“ Autor zde vyzdvihuje význam historické veduty, která je důležitou součástí formování vztahu k zachování autenticity a integrity postavení památky zahradního umění v urbanistické situaci sídla, respektive širší kulturní krajiny.

Naléhavost zajištění ochrany postavení památky zahradního umění v okolní krajině v procesu společenského rozvoje, vyplývá z odborného architektonicko-krajinářského posudku Heinze W. Hallmanna, kde v rámci svého vědeckého úkolu zaměřil pozornost na vnímání památky a jejího okolí. Uvádí příklad postupimské kulturní krajiny, ve které došlo v době existence NDR k urbanistickým zásahům, kdy výškové stavby necitlivým způsobem narušily mnohé z pohledových os původní historické koncepce krajiny. Upozorňuje dále na důležitost a význam místa, do kterého je objekt památky při svém zakládání záměrně vložen a které byl vybráno s mimořádným zřetelem, jako např. zahrada Berggarten s Herkulovou sochou na vrcholku návrší nebo parkový komplex Karlsau.

V prostředí německé památkové péče byl v polovině šedesátých let minulého století vyvinut metodický postup, označovaný jako „*Parkpflegewerk*“, ³⁷ koncipovaný jako systémový plánovací

³⁷ KRAUSE 2011, s. 258n.

nástroj k analýze, dokumentaci, zajištění památkové péče, údržbě a obnově historických zahrad.³⁸ Postupně se stal oborovým standardem a je využíván i v dalších německy mluvících zemích, ve Švýcarsku a také v Rakousku. Postup zahrnuje vědecké zpracování historického vývoje a analýzu a zhodnocení současného stavu zahradního díla, na jejichž základě má být formulován ideální cílový stav památkové obnovy zahrady a z toho vyplývající postupy restaurování a pěstebních opatření. V oddíle 3.3. *Památkové hodnocení* se metodický postup *Parkpflegewerk* zabývá rozpoznáváním památkové podstaty historických zahrad a parků a formulací jejich historického i současného významu. Historický vývoj památky v jejích dílčích slohových vrstvách je popsán v textové části hodnocení a dále graficky prezentován v samostatné mapě (*anlagengenetische Karte*).³⁹ Předkládaná metodika prostorové analýzy památek zahradního umění definuje v kapitole 3.1. (Analýza a interpretace historického vývoje kompozice památky zahradního umění) vlastní postup analýzy a interpretace specifík kompozice v jednotlivých vývojových fázích památky zahradního umění a dále doporučuje strukturu a formu slovního popisu a grafického vyjádření výsledků interpretace vývoje kompoziční struktury památky zahradního umění. Výsledný elaborát prostorové analýzy konkrétní památky zahradního umění má v případě analýzy vnitřní struktury památky srovnatelnou informační hodnotu jako výstupy metodického postupu *Parkpflegewerk*.

Velmi propracovaný systém péče, odvíjející se od sady analýz mimo jiné i historického vývoje spravovaných objektů, používá organizace Royal Parks, která je zodpovědná za více než 2 000 ha historických parků v Londýně.⁴⁰ Za vzorově propracovaný v analytické části lze považovat např. Hyde park management plan.⁴¹

V anglosaských zemích se v péči o historické zahrady a parky uplatňuje řada nástrojů. Jedny z neúčinnějších představují plány ochrany a péče - *Conservation Management Plans* (CMP). Efektivnost CMP je založena na logické posloupnosti kroků jejich zpracování a jejich komplexnosti. V první fázi se CMP zabývají aktuálním stavem konkrétní zkoumané historické zahrady (parku atp.), následně identifikují její hodnoty a určují faktory, které je ohrožují. Na základě analýzy se vytyčuje vize budoucího stavu zahrady a stanovují postupy, které mají chránit a posilovat její hodnoty a vytvářet základ systému péče o památku v budoucnosti.

Výstupem úvodní fáze CMP, tj. identifikace a evidence konkrétní historické zahrady (parku), je její strukturovaný popis na úrovni celku i jejích kompozičních částí ve stanovené míře podrobnosti. Pro evidenční jednotky všech řádů jsou obvykle vyplňovány jednotně strukturované formuláře (karty).

Předkládaná metodika prostorové analýzy památek zahradního umění definuje v kapitole 3.1. vlastní postup strukturovaného postupu celku a kompozičních částí památek zahradního umění. Shodně s metodikou CMP vytváří strukturované formuláře (viz Příloha číslo 2 této metodiky: Příklad

³⁸ Viz například RÖTHIG 2012, s. 30n., nebo „Parkpflegewerk des Alten Botanischen Gartens in Marburg,“ dostupná na <http://www.adk-verein.de/Parkpflegewerk>.

³⁹ MEYER 2000, s. 55 - 70.

⁴⁰ Zpracovávané management plány pro jednotlivé objekty zahrad a parků jsou dostupné na <https://www.royalparks.org.uk/park-management>.

⁴¹ Dostupné na https://www.royalparks.org.uk/__data/assets/pdf_file/0005/41765/hyde-park-landscape-management-plan.pdf.

popisu současného stavu vnitřní kompoziční struktury památky zahradního umění). Souhrn formulářů je vytváří specifickou částí databáze průzkumu a je dobře využitelný pro tvorbu map vnitřní struktury památek zahradního umění.

Metodika prostorové analýzy je jedním ze základních kroků v procesu systematického poznání kulturně historických hodnot památky zahradního umění. Proto je zahrnuta do uceleného souboru metodických postupů, které na sebe v procesu poznání a hodnocení památky zahradního umění vzájemně navazují. Jsou součástí jednoho projektu NAKI DF F12P01OVV044 „Kulturně historicky cenná území jako součást národní a kulturní identity České Republiky. Metody identifikace hodnot historických sídel, parků a zahrad a jejich zachování.“

V souladu s mezinárodními dokumenty Rady Evropy, které se zabývají přístupy ochrany kulturní krajiny, umožňuje navržený postup metodiky prostorové analýzy rozšířit poznání kulturně historických hodnot památky zahradního umění o jejím vztahu k okolní krajině, do které byla při svém založení záměrně vložena a která se často pohledově uplatňuje v její kompozici. Metodika vytváří podmínky pro zjištění všech pozitivních vztahů a vazeb památky zahradního umění s okolním krajinným prostorem, pro které jsou stanovena ochranná opatření se zdůvodněním respektování jejich ochrany v procesu společenského rozvoje. Vytvořené mapové podklady budou mít takové náležitosti, aby mohly být použity při tvorbě územně analytických podkladů a staly se tak účinným nástrojem územního plánování.

Metodika zároveň vytváří podmínky pro systémové uplatnění soudobých a novátorských odborných přístupů a jejich využití při vymezení předmětu památkové ochrany, od kterého se odvíjí kvalita teoretické i praktické péče o památky zahradního umění a jejich souvisejícího prostředí. V tomto směru představuje metodika prostorové analýzy památky zahradního umění originální práci zásadního významu, pro kterou nebylo v zahraničí nalezeno srovnání.

2.8. Metodická východiska

Ochrana kulturní krajiny ohrožená dynamickým rozvojem společnosti se stala po řadu desetiletí aktuálním předmětem vědeckého i popularizačního zájmu na území Evropy i zámořských států.

Mezi závaznými, aktuálně platnými právními dokumenty České republiky, zaujímají významné postavení v řešení přístupů k ochraně kulturní krajiny mezinárodní dokumenty a materiály vytvořené na úrovni Rady Evropy. Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy a Evropská úmluva o krajině patří k nejvýznamnějším z hlediska přímého vztahu k metodice prostorové analýzy památky zahradního umění, která se zabývá hodnocením a ochranou postavení památky zahradního umění v okolní krajině.

Z prostudované odborné literatury se stal základním výchozím podkladem metodiky prostorové analýzy objektu památky zahradního umění materiál Michala Hexnera.⁴² Uvedený spis klade důraz na potřebu kompoziční analýzy či analýz z hlediska urbanistické kompozice, které umožňují exaktní formou identifikovat urbanistické hodnoty a fenomény sídel a krajiny a v plánu zakotvit jejich

⁴² Viz HEXNER 2007, s. 1-23.

ochranu a rozvoj. Spis zahrnuje výběr aktuálních metodik, jejich obsah a použití v projektové a výukové praxi ověřené projektovou i akademickou zkušeností autora.⁴³

Christian Norberg-Schulz⁴⁴ se ve svém neobyčejném díle *Genius loci* zabývá mimo jiné vztahem člověka a místa. „Obecně řečeno, místo je dáno jakožto určitý charakter či „atmosféra“. Místo je proto kvalitativním „celostním“ jevem, který nemůžeme redukovat na žádnou z jeho vlastností – jako jsou např. jeho prostorové vztahy – aniž bychom přitom neztráceli ze zřetele jeho konkrétní povahu“.⁴⁵ Ve shrnutí dále uvádí: ... „místo se objevuje jako strukturovaný svět osvětlený analýzou jeho prostorových a charakterových stránek“.⁴⁶ Na příkladu Prahy se zabývá obrazem místa, které jej okouzlo „...je někde na světě jiné město, jehož charakter byl takto konkretizován v jediné vedutě, která zahrnuje všechny úrovně prostředí, počínaje krajinou a konče artikulací jednotlivé budovy?“⁴⁷ Právě historické veduty jsou důležitou součástí formování vztahu k zachování autenticity a integrity postavení objektu památky zahradního umění v urbanistické situaci sídla, respektive širší kulturní krajiny.

Naléhavost zajištění ochrany postavení objektu památky zahradního umění v okolní krajině v procesu společenského rozvoje, vyplývá rovněž z odborného architektonicko-krajinářského posudku významného krajinného architekta Heinze W. Hallmanna,⁴⁸ kde v rámci svého vědeckého úkolu zaměřil pozornost na vnímání památky a jejího okolí:

„Vztah mezi zahradou a jejím okolím je mimořádně citlivý tehdy, když je z určitých míst v zahradě zcela vědomým záměrem umělecké inscenování pohledů k určitým bodům v okolní krajině. Příklad postupimské kulturní krajiny s jejími známými zahradami, především Sanssouci, je známou skutečností, že původně citlivě vymyšlená koncepce pohledových os, mnohotvárně a s určitým napětím propojila navzájem jednotlivé zahrady se symboly a významnými místy v okolí. V době existence NDR došlo bohužel k urbanistickým zásahům (výškové stavby), které mnohé z pohledových os velmi necitlivým způsobem zastavěly“.⁴⁹

Autor upozorňuje rovněž na důležitost a význam místa, do kterého je objekt památky zahradního umění při svém zakládání záměrně vložen „kromě všeobecných kritérií pro posouzení vztahu významných zahrad a jejich okolí mají pro jedinečnost zahrady rozhodující význam přírodní místa, která byla vybrána pro její zřízení s mimořádným zřetelem. Pro takové zahrady je mimořádně

⁴³ Viz HEXNER 2007, s. 11: rozbor zachovaných urbanistických stop v území, rozbor historických osnov zástavby, kompoziční rozbor komplexní a rozbor panoramatického pohledu.

⁴⁴ Viz NORBERG-SCHULZ 2010.

⁴⁵ Viz NORBERG-SCHULZ 2010, s. 8.

⁴⁶ Viz NORBERG-SCHULZ 2010, s. 18.

⁴⁷ Viz NORBERG-SCHULZ 2010, s. 82.

⁴⁸ Viz HALLMANN 2007: Posudek z pohledu krajinářské architektury, přezkoumání vizuálních negativních dopadů plánované multifunkční haly na parkový komplex Karlsau (Karlův luh) v Kasselu včetně návrhů, jak jim zabránit.

⁴⁹ Viz HALLMANN 2007, s. 4-5.

důležité, aby nejen v jejich rámci, ale i navenek zůstal rozpoznatelný a určující charakter původně přírodních lokalit – což v případě Kasselu znamená návrší a luh“.⁵⁰

Výše uvedený komentovaný přehled závazných právních dokumentů i mezinárodních metodických pokynů obsažených v chartách a úmluvách začleňuje obecné cíle metodiky do širšího vývoje nahlížení na kulturně-historické hodnoty jednotlivých složek kulturní krajiny. V následujícím přehledu jsou znovu uvedeny pouze dokumenty, které mají přímý vztah k metodice prostorové analýzy památky zahradního umění:

- Florentská charta. Mezinárodní výbor pro historické zahrady a historické lokality ICOMOS – IFLA, Florencie 1981. (Pozn. český překlad viz POLÁKOVÁ 2007, s. 128-136).
- Zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči, v platném znění.
- Vyhláška č. 66/1988 Sb., kterou se provádí zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči změny: 139/1999 Sb., 538/2002 Sb.
- Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 73/2000 Sb.m.s. o sjednání Úmluvy o ochraně architektonického dědictví Evropy.
- Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 13/2005 Sb.m.s. o sjednání Evropské úmluvy o krajině.

2.9. Uplatnění metodiky

Uplatnění metodiky vyplývá z aplikace památkové ochrany na základě ustanovení zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči a bude se tedy využívat v rámci odborné působnosti a výkonu památkové péče. Metodika je určena především pracovníkům odborných složek a výkonných orgánů památkové péče. Bude sloužit zejména při přípravě koncepčních podkladů pro péči, ochranu a prezentaci památek zahradního umění. V rámci širšího území, zejména při přípravě územních plánů nebo dílčích územních studií, se prostorová analýza památky zahradního umění může stát materiálem s dlouhodobým časovým přesahem, s cílem přispět k podpoře kvalifikovaných rozhodnutí o budoucnosti těchto památek. Najde přímé využití při přípravě a zdůvodnění odborných vyjádření, závazných stanovisek a rozhodnutí ve správním řízení. Výsledky celkové analýzy jsou prezentovány ve formě plánů a tabulkových přehledů, zahrnujících výčet všech kulturně historických hodnot zkoumaného objektu a vzájemných vazeb v krajině. Soubor výsledků napomůže stanovení směru dalšího vývoje a zpracování návrhu ochranných opatření, se zdůvodněním nutnosti jejich respektování v procesu budoucího vývoje.

Interpretované výsledky analýz všech vzájemných vnitroobjektových vztahů památky zahradního umění existujících v minulosti i současnosti budou využity jako podklad pro identifikaci hodnot památky a jejích dílčích část (viz Metodika identifikace hodnot památek zahradního umění), jako podklad při tvorbě management plánu památek (viz metodika Management plán ochrany památkových hodnot památek zahradního umění).

⁵⁰ Viz HALLMANN 2007, s. 5.

Získaný souhrn důležitých znalostí památky zahradního umění bude využit pro plánování péče a případnou obnovu památky, její prezentaci i pro vzdělávání a zvýšení zájmu společnosti spolupodílet se při ochraně této specifické oblasti kulturního dědictví. Výsledné vyjádření výsledků průzkumu bude obsahovat výčet všech důležitých charakteristik, jevů a vazeb, které je nutno zachovat a chránit, podpořit a rozvíjet v procesu péče o památku zahradního umění. Výsledky budou zahrnovat rovněž identifikované závady a ohrožení.

Zaměření metodiky na hodnocení postavení památky zahradního umění v okolní krajině je důležitým krokem k uplatnění komplexního vyhodnocení vztahů památky v oblasti stavebního řádu a územního plánování, zejména jako podkladu k pořizování zásad územního rozvoje, územně plánovací dokumentace na úrovni konkrétní obce a pro rozhodování v území. Jedná se o podklad pro doplňující průzkumy a rozbory, event. pro územní studie věnované krajině, resp. nezastavěnému území. Výsledky budou sloužit k zapracování do územně analytických podkladů a v neposlední řadě ke zpracování koncepce uspořádání krajiny v územním plánu.

Metodika v neposlední řadě přispěje v rámci mezioborové spolupráce s orgány ochrany přírody a krajiny k preciznějšímu formulování památkových hodnot, zejména k lepší úrovni předvídatelnosti postojů památkové péče v otázkách péče o vegetační složku památky zahradního umění a krajinný ráz okolní krajiny. V případě společných zájmů s orgány ochrany přírody a krajiny lze využít specifikaci kulturně historických hodnot k podpoře ochrany krajinného rázu, který je legislativním nástrojem ze zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny.

Nezastupitelným okruhem uživatelů metodiky budou orgány samosprávy a vlastníci nemovitostí památek zahradního umění a jejich širšího okolí, kteří jsou účastníky řízení v procesu stavebních řízení a obecně územního plánování. Důležitou skupinou uživatelů budou dále projektanti, studenti příslušných oborů, zájemci z řad odborné i laické veřejnosti, místní kulturně společenské instituce a zájmová sdružení, která se aktivně zapojují do péče o památku zahradního umění.

3. Analýza a interpretace vnitřní kompoziční struktury památky zahradního umění

Smysl analýz spočívá v nalezení a popsání základních principů, výtvarně a ideově podložených půdorysných i prostorových zákonitostí a vazeb uvnitř kompozice památky zahradního umění i její interakce s okolní krajinou. Cílem je provést podrobný rozbor vzájemných vnitroobjektových vztahů památky zahradního umění existujících v minulosti i současnosti. Interpretované výsledky analýz budou využity jako podklad pro identifikaci hodnot památky a jejích dílčích částí. Bude získán souhrn důležitých znalostí využitelných pro další plánování péče a případnou obnovu památky, ale i pro prezentaci a vzdělávání s cílem zvýšit zájem společnosti participovat při ochraně této specifické oblasti kulturního dědictví: zahradního umění, krajinářské architektury, kulturní krajiny obecně.

Při provádění analýzy vnitřní struktury kompozice památky zahradního umění, jako památky s často vrstevnatým vývojem, je nutné reflektovat a korektně interpretovat základní kompoziční principy utváření děl zahradního umění v nejdůležitějších etapách uměleckohistorického vývoje (středověk, renesance, baroko, klasicismus, osvícenství, romantismus, historismus, moderní slohy), kterými příslušná památka prošla.

Po shromáždění dostupných historických podkladů je nutné provádět souběžnou analýzu jak těchto historických materiálů, tak aktuálního stavu památky zahradního umění (terénní průzkumy) za účelem získání pravdivého a uceleného obrazu vývoje vnitřní kompoziční struktury památky. Následuje její srozumitelný popis a grafické vyjádření. Za účelem analýzy a popisu jednotlivých atributů v různé podrobnosti je vhodné rozčlenit kompozici památky zahradního umění na menší kompoziční jednotky.

Zvolené členění kompozice a její součásti, které jsou v rámci analýz kompozice sledovány, vychází z definice zahradní kompozice obsažené v mezinárodním dokumentu o ochraně kulturního dědictví zaměřeného na historické zahrady, tzv. Florentské chartě. Tuto mezinárodní chartu zaregistroval ICOMOS dne 15. 12. 1981 jako doplněk tzv. Benátské charty ICOMOS o zachování a restaurování památek a sídel. Zde je historická zahrada definována jako architektonická a vegetační kompozice, jejíž součástí je:

Její **půdorys a reliéf**.

Její **rostlinná složka**: rostliny včetně proporcí, barevného schématu, rozmístění a vzájemného poměru.

Její **stavební či dekorativní prvky**.

Její **tekoucí i stojaté vody** s příslušným zrcadlením.

V anglické verzi textu článku:

The architectural composition of the historic garden includes:

Its plan and its topography.

Its vegetation, including its species, proportions, colour schemes, spacing and respective heights.

Its structural and decorative features.

Its water, running or still, reflecting the sky.

3.1. Analýza a interpretace historického vývoje kompozice památky zahradního umění

Cílem analýzy je prostřednictvím historické plánovací dokumentace, ikonografických podkladů, archivních aktových a jiných k tématu se vztahujících materiálů (například zjištění archeologických průzkumů) a jejich konfrontace s aktuálním stavem památky zahradního umění sestavit pokud možno reálný a pravdivý obraz vývoje památky zahradního umění v jednotlivých klíčových historických etapách.

Sledován je především vývoj vnitřní kompoziční struktury a vývoj prostorových vazeb kompozice uvnitř fyzických hranic památky i směrem z památky do okolní krajiny.

Doporučený postup:

I. *Shromáždění veškerých dostupných údajů o stavebním a uměleckém vývoji památky zahradního umění z archivních i současných pramenů, především z historických mapových a plánových podkladů, ikonografie a podobně, např.:*

- plánová dokumentace vlastní památky zahradního umění
- mapa I., II. a III. vojenského mapování
- mapa Stablního katastru
- historické mapy panství, dobové plány a projekty
- archivní letecké snímky, zejména snímkování kolem roku 1950 dostupné z VGHMÚř Dobruška pro celé území ČR
- aktový materiál především z fondů příslušného velkostatku
- zpracované průzkumy památkové péče (archeologické, slohové, časové...)
- ikonografie (historická zobrazení – veduty, obrazy, rytiny, ...)
- fotodokumentace (dobové fotografie a pohlednice)
- literatura (faktu, beletrie, poezie, ...)
- postupy krajinné a zahradní archeologie, letecké archeologie, nedestruktivní archeologické sondáže a průzkumy
- využití současných nových technologií terénních průzkumů a analýz (bezpilotní prostředky – drony, snímkování LIDAR)

Z uvedených příkladů patří k relativně dobře dostupným základním podkladům především mapy Stablního katastru z 1. třetiny 19. století v měřítku 1 : 2 880 i mapy vojenského mapování.

Ze všech shromážděných historických materiálů budou zhotoveny kopie a vytvořen soubor k prezentaci výchozích podkladů v původní grafické a obsahové podobě.

II. *Stanovení hlavních vývojových fází objektu památky zahradního umění jako celku.*

III. *Analýza a interpretace specifík kompozice v jednotlivých vývojových fázích památky zahradního umění.*

V rámci analýzy jsou sledovány především: členění a měřítko kompozice, vývoj půdorysu, poměr ploch a hmot vegetačních součástí, četnost a umístění stavebních součástí a uměleckých i umělecko-řemeslných děl, kompoziční osy, pohledové vazby, dominanty umělé, vegetační, vodní, terénního reliéfu, body a linie výhledu. Do kopií stěžejních grafických podkladů z důležitých fází vývoje památky budou pomocí grafických značek zaznamenány identifikované jevy a pravděpodobnost jejich výskytu bude následně ověřena jak v písemných pramenech, tak i v terénu. Za tímto účelem je vhodné provést překrytí historických map, plánů a leteckých fotografií vrstvou současné katastrální mapy nebo současného geometrického zaměření, pokud je k dispozici. Takovýto podklad usnadní práci v terénu i porovnání vývoje půdorysu, trasování cestní sítě a podobně. Až na základě tohoto šetření lze provést interpretaci. Především u historických plánů památky zahradního umění je vždy nutné počítat s alternativou, že je na plánu zachycen pouze nerealizovaný návrh úprav. Ikonografické materiály a dobové fotografie zachycují většinou pouze výseky kompozice, je proto nutné je správně datovat a lokalizovat. Jsou cenné především tím, že na rozdíl od map a plánů přinášejí prostorový obraz zachyceného místa.

IV. Slovní popis a grafické vyjádření výsledků interpretace vývoje kompoziční struktury památky zahradního umění.

Slovní popis zjištěných skutečností je vhodné zpracovat formou strukturovaného textu, který obsahuje chronologicky řazený výčet všech důležitých písemných zpráv a zjištěných změn v grafických podkladech týkajících se vývoje kompozice památky zahradního umění (příloha číslo 1). V navazujícím celkovém vyhodnocení stavu kompozice bude tento text transformován pro vložení do příslušné části tabulek určených ke komplexnímu popisu jednotlivých dílčích kompozičních jednotek památky zahradního umění (příloha číslo 2). Popis historického vývoje je obsažen v popisu kompozičních jednotek všech řádů. Viz kapitola 3.3.2.

Grafické vyjádření zjištěných skutečností bude realizováno jak do dobových podkladů, tak transformováno do aktuálních mapových podkladů. Pro jednotlivé stěžejní fáze historického vývoje památky zahradního umění budou vytvořeny zákresy zjištěných jevů do aktuální katastrální mapy. V případě složitějšího historického vývoje bude pro každou klíčovou historickou etapu zpracován samostatný grafický výstup. Všechny výstupy budou mít jednotnou formu (grafické vyjádření) a stejné měřítko. Volba měřítka mapového podkladu záleží na zpracovateli, je odvislá zejména od rozlohy území. Musí také umožňovat užití daného typu grafiky (mapových značek).

3.2. Členění kompozice památky na nižší kompoziční jednotky

Památky (dílo) zahradního umění je obvykle tvořena z dílčích částí ve vazbě na určitou hierarchii konceptu díla. Poznání vnitřní struktury kompozice je předpokladem pro kvalitní popis a charakteristiku dílčích částí památky zahradního umění a také pro poznání jejich vzájemných vazeb. Popis na úrovni celé památky většinou neumožňuje v dostatečné podrobnosti zachytit všechna její specifika (hodnoty). Proto je účelné vymezit plošně menší kompoziční jednotky a popis hlavních atributů provést i na této nižší úrovni.

Cílem tohoto kroku je rozpoznat kompoziční uspořádání prostoru konkrétní památky (ploch a strukturálních prvků) do komponovaných oddílů (částí). Na základě tohoto poznání dále rozčlenit památku zahradního umění do plošně menších kompozičních jednotek tak, aby bylo možné vytvořit dostatečně podrobný popis vnitřní struktury památky, jejích zákonitostí a vazeb.

Analýza kompoziční struktury je zpracovávána na základě poznání historického vývoje památky a jeho srovnání se současným stavem v rámci prvotních terénních průzkumů. Kompozice je rozčleněna na kompoziční jednotky v několika hierarchicky členěných řádech, přičemž v každém řádu jsou sledované atributy popisovány s jinou mírou podrobnosti. Výsledný počet stanovených řádů, respektive potřebná podrobnost popisu jejich vlastností, se může lišit dle účelu, za kterým je průzkum prováděn. Například účelu vytvoření podkladu pro definování hodnot památky mohou sloužit popisy obecnějšího charakteru než pro potřebu stanovení zásad památkové obnovy vegetačních součástí, kde může být předmětem zájmu již podrobný vývoj dendrologického složení a hmot jednotlivých struktur. V prvním případě tedy může být pro dostatečně podrobný popis stanoveno méně řádů kompozičních jednotek. Také složitost a různorodost kompozice jednotlivých částí památky zahradního umění se může lišit. Každá dílčí část kompozice může být dále členěna do různého počtu kompozičních úrovní nižších řádů, tak aby bylo dosaženo jednotné úrovně podrobnosti popisu pro celou památku.

Jestliže bude zachován jednotný systém popisu, lze kdykoli původní popis snadno rozšířit a precizovat do potřebné podrobnosti přidáním dalšího nižšího řádu kompozičních jednotek a analýzou zvolených atributů na dané kompoziční úrovni.

3.2.1 Základní jednotky kompozice památky zahradního umění

Při členění kompozice se na jednom pólu nachází **celá památka zahradního umění** a na druhém pólu **kompoziční součást** – strukturální prvek nebo útvar složený z více prvků, který se uplatňuje v kompozici památky. Mezi těmito hraničními úrovněmi může být stanovena jedna nebo více úrovní (řádů) kompozičních jednotek. Jejich potřebný počet bývá závislý na složitosti vnitřní kompoziční struktury památky a na míře podrobnosti popisu, které má být v rámci analýz dosaženo.

Jednotlivé kompoziční jednotky lze rozdělit na hlavní a dílčí. Pro každou z těchto úrovní je stanovena rozdílná podrobnost a skladba popisu kompoziční struktury. Hlavní kompoziční jednotkou bývá nejčastěji celá památka zahradního umění. V mnoha případech v sobě především rozlehlejší památky integrují několik prostorově, funkčně i vývojově autonomních částí jasně vymezených vůči svému okolí (formální část, krajinářská část, obora, hospodářská část). V tomto případě je účelné definovat (vyčlenit) také hlavní kompoziční jednotky nižšího řádu, protože popis základních atributů by na úrovni pouze celé památky zahradního umění mohl být značně zkreslující. Dílčí kompoziční jednotky vykazují výrazně nižší stupeň autonomie a jejich funkčnost a vývoj je úzce vázán s hlavní kompoziční jednotkou, respektive s jednotkou vyšší kompoziční úrovně. Při vymezování hlavních kompozičních jednotek nižšího řádu je nutné vycházet z dobré znalosti typologie specifických kompozičních celků, které byly vytvářeny a definovány v jednotlivých historických etapách vývoje zahradního umění.

V některých případech tvoří vlastní památka zahradního umění organickou součást rozsáhlejšího, nejčastěji zámeckého či klášterního areálu. Tento areál v sobě může zahrnovat i více samostatných památek zahradního umění. V tomto případě se jeví jako vhodné do prostorové analýzy zařadit kompoziční úroveň **areál**, na níž bude zkoumán současný stav a historický vývoj kompozičních vazeb a vztahů mezi památkou zahradního umění a dalšími částmi daného areálu.

Navržená hierarchie kompozičních jednotek:

- *Areál*
- *Hlavní kompoziční jednotky*
 - Památka zahradního umění (kompoziční jednotka 1. řádu)
 - Hlavní kompoziční jednotka nižšího řádu (kompoziční jednotka 2. řádu)
- *Dílčí kompoziční jednotky*
 - Dílčí kompoziční jednotky 3. až x. řádu
- *Kompoziční součást*

3.2.2. Kritéria vymezení jednotlivých úrovní kompozičních jednotek památky zahradního umění a popisované atributy

Cílem kapitoly je podrobnější popis kritérií pro vymezení výše uvedených úrovní kompozičních jednotek památky zahradního umění. Zásadním kritériem pro vymezení jednotlivých kompozičních jednotek v rámci analýzy půdorysných i prostorových zákonitostí a vazeb je období založení a další vývoj jednotky ve vztahu k původní i současné náplni a funkci.

Areál

Hlavní kompoziční jednotky

- *Památka zahradního umění (kompoziční jednotka 1. řádu)*
- *Hlavní kompoziční jednotka 2. řádu*

Jasně vymezená (z hlediska prostorového) kompoziční jednotka se specifickou náplní či funkcí příslušející často k určité ucelené historické vývojové etapě památky zahradního umění. Tato kompoziční jednotka bývá většinou vymezována pouze u rozsáhlejších památek zahrnující několik především funkčně a náplní odlišných, vnitřně dále složitěji strukturovaných částí (formální parter před zámkem, krajinářská část, obora, hospodářská část) nebo památky zahradního umění, u nichž se plošné vymezení výrazně měnilo v jednotlivých etapách vývoje.

Na úrovni hlavních kompozičních jednotek se v rámci analýzy vnitřní kompoziční struktury definují hlavní vývojové etapy, slohové zařazení, vývoj půdorysu a měřítko kompozice, vývoj a současný stav přírodních a umělých kompozičních součástí, hlavní dominanty uměle utvářené, vegetační, vodní, terénního reliéfu, hlavní kompoziční osy, pohledové vazby, body a linie výhledů. Jestliže památka zahradního umění přímo kompozičně souvisí s obytnými či hospodářskými budovami (zámek, vila, stáje a podobně), bude na tyto stavební objekty v rámci prostorové analýzy nahlíženo jako na architektonické součásti kompozice památky zahradního umění.

Dílčí kompoziční jednotky

Relativně uzavřené, jasně vymezené (z hlediska prostorového) a ucelené (z hlediska náplně a funkce) kompoziční jednotky zahrnují minimálně dvě nebo více kompozičních součástí. Jejich funkčnost a vývoj je úzce svázán s nejbližší jednotkou vyššího řádu.

Na úrovni dílčích kompozičních jednotek se v rámci analýzy vnitřní kompoziční struktury již podrobněji popisuje historický vývoj a stávající stav jednotlivých kategorií přírodních součástí (reliéf, vegetace, voda) i umělých součástí kompozice (stavby, umělecká a umělecko-řemeslná díla, vybavenost). Jsou identifikovány dominanty uměle utvářené, vegetační, vodní, terénního reliéfu, kompoziční osy, pohledové vazby. Dominanty, osy a vazby identifikované na této kompoziční úrovni jsou v rámci analýzy prostorových vazeb řazeny mezi jevy doplňkové.

Jednotlivé kompoziční jednotky budou pro přehlednost při popisu označeny za sebou jdoucími číselnými kódy.

Kompoziční součást

Jednotlivý strukturální prvek památky zahradního umění nebo útvar složený z více prvků, který se podílí na utváření její kompozice.

3.3. Analýza, interpretace a popis současného stavu vnitřní kompoziční struktury památky zahradního umění

Cílem analýzy je na základě interpretace historického vývoje, za využití aktuálního pasportu památky zahradního umění a terénních průzkumů provést zhodnocení a interpretaci současného stavu vnitřní kompozice památky.

Na úrovni jednotlivých kompozičních jednotek a jejich řádů se hodnotí současný stav přírodních a umělých kompozičních součástí především z pohledu celistvosti a autenticity koncepce a funkce. V kompozici jsou dále identifikovány prostorové (kompoziční, pohledové, funkční) vazby a osy mezi jejími jednotlivými částmi, případně vazby památky zahradního umění s okolní krajinou. Jedná se především o místa a linie výhledu, pohledové dominanty. Vzájemné vazby mezi památkou zahradního umění a jejím okolím jsou neoddělitelnou součástí kompoziční struktury a je nutné je identifikovat a následně se zasazovat o jejich ochranu.

Provedení výše popsaných analýz zpracovateli umožní dobře pochopit strukturu kompozice konkrétní památky zahradního umění. Na jejich základě pak může dojít k případným úpravám rozsahu původně určených hranic vymezených dílčích kompozičních jednotek památky zahradního umění.

3.3.1. Analýza a interpretace

Cílem tohoto kroku je zaznamenat reálný stav hmotné podstaty památky i zjištěné zákonitosti a vazby. Průzkum je zaměřen jak na identifikaci pozitivních jevů, tak identifikaci závad, které mohly být vneseny do kompozice v rámci jejího vývoje.

Na základě analýz a terénních průzkumů bude provedeno zhodnocení a interpretace půdorysné a prostorové struktury i vzájemných vztahů a vazeb v kompozici památky zahradního umění. Cílem je

nalezení souvislostí mezi ideovými a uměleckými záměry zahradních úprav a fyzickou strukturou současné kompozice. V terénu bude ověřeno, která z vysledovaných historických kompozičních specifik zůstala čitelná i do současnosti, která je možné a vhodné případně obnovit, která jsou nenávratně ztracená.

Doporučený postup:

- I. Provedení pasportizace respektive dendrologického průzkumu a hodnocení přírodních i umělých součástí kompozice památky, a to jak základní, tak rozšířené (viz metodika Pasportizace památek zahradního umění a Metodika hodnocení dřevin pro potřeby památkové péče).*
- II. Úprava výstupů analýzy historického vývoje pro terénní práci (viz kapitola 3.1).*
- III. Terénní průzkum – zaznamenání existujících součástí a jevů.*

Terénní průzkum bude zaměřen především na ověření a upřesnění průběhu fyzických hranic památky a jednotlivých vymezených kompozičních jednotek (vnitřní půdorysná struktura). Dále budou doplněny a zpřesněny údaje z provedené pasportizace (respektive dendrologického průzkumu u vegetačních součástí kompozice) a zachyceny jejich vzájemné vztahy (vnitřní prostorová struktura). Budou identifikovány prostorové vazby, osy, linie a dominanty jak plně funkční, tak pouze částečně čitelné či již zaniklé. Budou provedeny terénní nákresy, zápis a fotodokumentace pro potřebu následné finální interpretace.

- IV. Interpretace zjištěných skutečností.*

Zjištěný stávající stav je vždy nutné pečlivě konfrontovat se skutečnostmi vyplývajícími z analýzy historických podkladů, se zaměřením na posouzení zachování celistvosti a autenticity koncepce a funkce jako nejdůležitějších atributů pro posouzení památkové hodnoty jednotlivých kompozičních jednotek památky zahradního umění. Dále je nutné ověřit, zda je zjištěný aktuální stav celku, dílčích částí, kompozičních součástí či jevů výsledkem záměrného formování v rámci některé vývojové etapy památky, či vznikl na základě jiných příčin, například rozpadu kompozice (setření kompozičních záměrů) zapříčiněného nedostatečnou péčí o památku zahradního umění, neodbornou aktivitou správců a vlastníků, působením přírodních živlů apod.

3.3.2. Popis a grafické vyjádření výsledků průzkumu

Výsledné vyjádření výsledků průzkumu bude obsahovat výčet všech důležitých charakteristik, jevů a vazeb, které je nutno zachovat a chránit, podpořit a rozvíjet v procesu péče o památku zahradního umění i identifikované závady a ohrožení. Musí být srozumitelné a přehledné, aby mohly sloužit jako přímý podklad pro komplexní identifikaci hodnot památky zahradního umění (viz Metodika identifikace hodnot památek zahradního umění), jako podklad při tvorbě management plánu památky zahradního umění (viz metodika Management plán ochrany památkových hodnot památek zahradního umění) i jako nástroj pro prezentaci a vzdělávání.

Charakteristika jednotlivých kompozičních jednotek památky zahradního umění bude zachycena graficky do půdorysného plánu současného stavu památky a pomocí strukturovaného textu. Do půdorysného plánu jsou zakresleny hranice jednotlivých definovaných kompozičních jednotek. Identifikace jednotlivých kompozičních jednotek v plánu je realizována pomocí číselných kódů. Popis

atributů jednotlivých řádů kompozičních jednotek je navržen formou tabulky s následujícím obsahem (viz příloha č. 2):

- *Charakteristiky společné pro všechny kompoziční úrovně*
 - Název památky
 - Evidenční číslo kulturní památky v ÚSKP
 - Katastrální území
 - Číslo parcel
 - Specifický kód a název kompoziční jednotky
- *Areál památky*
 - Historický vývoj
 - Popis současné struktury
 - Zhodnocení stávajícího stavu
- *Hlavní kompoziční jednotky*
 - Historický vývoj
 - Specifika kompozice
 - Charakteristika přírodních kompozičních součástí
 - Charakteristika umělých kompozičních součástí
 - Vztahy vůči jiným kompozičním jednotkám
 - Zhodnocení stávajícího stavu
 - Seznam kompozičních jednotek nižšího řádu
- *Dílčí kompoziční jednotky*
 - Historický vývoj
 - Specifika kompozice
 - Charakteristika přírodních kompozičních součástí:
 - Charakteristika půdorysu a reliéfu
 - Charakteristika vegetačních kompozičních součástí
 - Charakteristika vodních kompozičních součástí
 - Charakteristika umělých kompozičních součástí:
 - Charakteristika stavebních kompozičních součástí
 - Charakteristika uměleckých a umělecko-řemeslných děl
 - Charakteristika součástí vybavenosti
 - Vztah vůči jiným kompozičním jednotkám

- Zhodnocení stávajícího stavu (celistvost, kvalita zachování, funkce)
- Seznam kompozičních jednotek nižšího řádu

Popisované atributy zůstávají u dílčích kompozičních jednotek různé úrovně stejné, jen u jednotek nižší úrovně jde popis do větší podrobnosti (příloha č. 2).

Porovnání položek tabulky pro popis areálu, hlavních a dílčích kompozičních jednotek památky zahradního umění

<i>Areál památky</i>	<i>Hlavní kompoziční jednotky</i>	<i>Dílčí kompoziční jednotky</i>
Název památky	Název památky	Název památky
Evidenční číslo kulturní památky v ÚSKP	Evidenční číslo kulturní památky v ÚSKP	Evidenční číslo kulturní památky v ÚSKP
Katastrální území	Katastrální území	Katastrální území
Číslo parcel	Číslo parcel	Číslo parcel
Specifický kód a název kompoziční jednotky	Specifický kód a název kompoziční jednotky	Specifický kód a název kompoziční jednotky
Historický vývoj	Historický vývoj	Historický vývoj
Popis současné struktury	Specifika kompozice	Specifika kompozice
	Charakteristika přírodních kompozičních součástí	Charakteristika půdorysu a reliéfu
		Charakteristika vegetačních kompozičních součástí
		Charakteristika vodních kompozičních součástí
	Charakteristika umělých kompozičních součástí	Charakteristika stavebních kompozičních součástí
		Charakteristika uměleckých a umělecko-řemeslných děl
		Charakteristika součástí vybavenosti
	Vztah vůči jiným kompozičním jednotkám	Vztah vůči jiným kompozičním jednotkám
Zhodnocení stávajícího stavu	Zhodnocení stávajícího stavu	Zhodnocení stávajícího stavu
	Seznam kompozičních jednotek nižšího řádu	Seznam kompozičních jednotek nižšího řádu

Nehmotné jevy kompozice památky zahradního umění se zachycují pomocí grafických značek a jednoduchého popisu v tabulce. Tyto jevy mají stanoveny dvě úrovně vyjadřující jejich význam v kompozici. Kompoziční osy, pohledové vazby, kompoziční linie a dominanty identifikované na úrovni hlavních kompozičních jednotek jsou označovány jako hlavní. Stejně jevy, zjištěné na úrovni dílčích kompozičních jednotek, jsou řazeny mezi jevy doplňkové. Pro zakreslení sledovaných jevů do výkresu (i pro prostředí GIS) bude použita legenda, která je samostatnou přílohou metodiky. Přesná identifikace jednotlivých jevů v plánu je realizována pomocí předem definovaných zkratk a číselných kódů.

U popisu identifikovaných dominant bude uveden odkaz na informace z rozšířené pasportizace či dendrologického průzkumu. U kompozičních os a pohledových vazeb budou popsány hraniční body a části kompozice, které propojují či jimi prochází. Bude rovněž uvedena informace o aktuální funkčnosti jevu (plně funkční, částečně čitelný, zaniklý).

Grafická vyjádření analýz budou transformována do aktuálních mapových podkladů. Podle množství sdělovaných informací bude rozhodnuto o počtu použitých mapových podkladů tak, aby byla zachována jejich přehlednost.

Všechny výstupy budou mít jednotnou formu (grafické zpracování) a stejné měřítko. Volba měřítka mapového podkladu je odvislá zejména od rozlohy území. Musí také umožňovat užití daného typu grafiky (mapových značek).

4. Postavení památek zahradního umění v krajině

Památky zahradního umění byly v krajině při svém zakládání a rozvoji záměrně komponovány. Kompozičně navazovaly na okolní struktury sídla i krajiny a tyto okolní struktury opticky vstupovaly do kompozice památky, přestože se nacházely až za jejími fyzickými hranicemi. Zejména v období baroka zahrnovala kompoziční řešení památek zahradního umění i organizaci nejbližšího okolí s krajinnými hloubkovými osami a pohledovými vazbami k přírodním či stavebním dominantám. Kompozice krajinářských zahrad a parků navazovala často na nejbližší okolí a využívala také tzv. vypůjčené dominanty, které se staly nedílnou součástí jejich kompozičního řešení. V členitém terénu se stávaly památky zahradního umění velmi často součástí významných panoramatických obrazů sídla.

Kompoziční i komunikační vazby památek zahradního umění se měnily v návaznosti na vývoj jejich držení, správy i přístupnosti (privátní – polo-privátní – veřejné) a zejména v důsledku rozvoje okolního urbanizovaného prostředí. Kolektivizaci zemědělství, rozvoj průmyslu, dopravy s liniovými stavbami, rozmach stavebnictví s velkoplošnou a výškovou zástavbou provází v krajině negativní dopady. Dochází k ovlivňování kompozice památky a fyzickému zásahu do původní integrity, optickému vstupu nových objektů do kompozice, často s negativním dopadem.

Identifikace postavení památky zahradního umění v krajině je zaměřena na nalezení základních principů, výtvarně a ideově podložených prostorových vazeb a souvislostí, na prověření působení památky na strukturu a úpravu krajiny i vývoj osídlení. Cílem je podrobný rozbor všech vzájemných vztahů památky a krajiny v minulosti i současnosti a stanovení zásad ochrany pozitivních vztahů památky zahradního umění a okolní krajiny jak v procesu současného, tak i budoucího společenského rozvoje.

První informace o řešeném území - krajině, v níž se nachází památka zahradního umění, poskytne všeobecná charakteristika přírodních a společenských podmínek daného území. Zde budou definovány slovním popisem nejdůležitější vlastnosti a znaky krajiny z hlediska geomorfologického, fyzickogeografického, biogeografického a sociodemografického. Všeobecná charakteristika řešeného území bude následně promítnuta do jednotlivých grafických výstupů zahrnujících výsledky terénních průzkumů.

Pro pochopení všech vzájemných vztahů objektu památky zahradního umění a krajiny je nutné vycházet z co nejpodrobnější znalosti historického vývoje památky a její okolní související krajiny. Dostupné historické podklady jsou podrobeny analýze za účelem identifikace půdorysné a prostorové morfologie sídla a okolní krajiny.

U půdorysné analýzy je zájem soustředěn na vývoj urbanistické struktury a vývoj kultivace krajiny promítnutý do půdorysu ploch prostředí památky zahradního umění, vypovídá o náplni, funkci ploch a jejich provozních a funkčních vazbách. U prostorové analýzy historických podkladů jsou v popředí zájmu památky a okolní krajiny prostorové kompoziční osy a pohledové vazby, dominanty, místa panoramatických pohledů, vedut, místa výhledů apod. Je posouzeno uplatnění součástí přírodního prostředí v kompozici – terénu, vegetace, vody.

Následným terénním průzkumem jsou ve vizuálně vnímaném prostoru památky zahradního umění a okolní krajiny získány informace o současném rozsahu historické osnovy kompozice. Pomocí prostorových plánů vizuálního prostředí památky jsou prověřeny zejména pohledově vnímatelné

vazby, kompoziční osy, dominanty, místa panoramatických pohledů, vedut, místa výhledů, siluety krajinného reliéfu a zástavby, terénní hrany, přírodní osy apod. Současně jsou identifikovány kompoziční a vizuální závady, a to jak při pohledu z památky, tak opačně.

Předběžný základní rozsah zkoumaného území je polohopisně vymezen již v rámci prvotního terénního průzkumu a může být následně v průběhu dalších prací upravován.

Během základních terénních průzkumů jsou rovněž předběžně stanoveny zjevné závady a jednoznačné základní zásady ochranných opatření pozitivních vztahů památky a okolní krajiny.

Závěrečné komplexní vyhodnocení bude obsahovat výčet všech charakteristik, jevů a vazeb, které je nutno chránit a rozvíjet v procesu současného a budoucího vývoje zpracovaný do tabulky. Důležité charakteristiky, jevy a vazby budou zpracovány do mapového podkladu (základního výkresu) a budou rovněž přeneseny do podkladů pro rozbor udržitelného rozvoje území, jako součást územně analytických podkladů příslušných obcí a zařazeny do odpovídajícího sledovaného jevu podle vyhlášky č. 500/2006 Sb.

Výsledné podklady budou využitelné pro následnou prezentaci, vzdělávání a zejména pro ochranu kulturního dědictví, se zaměřením na specifickou oblast zahradního umění, krajinářské architektury, kulturní krajiny obecně. Podklady, které se budou významnou měrou podílet na dalším rozvoji kultury, umění, vědy a vzdělávání, které přispějí k ochraně kulturního dědictví a přinesou další poznatky o vývoji daného území.

4.1. Identifikace vztahů památky zahradního umění z hlediska půdorysné morfologie sídla a okolní krajiny

Cílem je upřesnění vztahů památky zahradního umění z hlediska půdorysné morfologie sídla a okolní krajiny a stanovení opatření budoucí ochrany pro zjištěné historické osnovy a jejich stopy.

Na základě analýzy dostupné historické plánovací dokumentace, archivních a ikonografických podkladů a jiných k tomuto tématu se vztahujících materiálů bude sestaven a popsán pokud možno reálný a pravdivý obraz půdorysného vývoje památky v jednotlivých klíčových historických etapách. Vzájemnou konfrontací tohoto poznání s analýzou současného stavu památky v krajině bude identifikován dochovaný rozsah historické půdorysné stopy vývoje sídla a krajiny související s kompozicí památky zahradního umění.

4.1.1. Rozbor půdorysné struktury z hlediska historického vývoje

Cílem je sestavit pokud možno reálný obraz vývoje půdorysné struktury památky zahradního umění v krajině. Obraz by měl vypovídat o rozsahu, náplni a funkci ploch sídla a krajiny souvisejících s kompozicí památky v jednotlivých klíčových historických etapách vývoje, a to na základě analýzy všech shromážděných dostupných historických podkladů.

Doporučený postup:

- *Shromáždění všech dostupných podkladů především mapových, plánových, archivních, ikonografických časově určených materiálů a jiných k danému tématu se vztahujících*

podkladů (doporučený soupis podkladů je uveden v kapitole 3.1. Analýza a interpretace historického vývoje kompozice památky zahradního umění).

- *Zhotovení kopií ze shromážděných historických materiálů. Zpracovaný soubor bude využit k prezentaci i doložení výchozích podkladů v původní grafické a obsahové podobě.*
- *Slovní popis a grafický výstup rekonstrukce – sestavení pokud možno reálného a pravdivého půdorysného obrazu vývoje památky v jednotlivých klíčových historických etapách včetně vyznačení vzájemných polohopisných vazeb památky zahradního umění a jejího okolí.*
 - *Do kopie vybrané mapy klíčové historické etapy bude proveden rozbor zákresem a popisem ploch, které souvisí vývojově s kompozicí památky. Budou vyznačeny další součásti areálu, které s památkou zahradního umění funkčně a provozně souvisí. Plochy, které jsou mimo areál, budou vyznačeny jako plochy zvýšeného zájmu, například pokud je třeba plochu komentovat v textové části prostorové analýzy – z důvodu mimořádné estetické kvality, historického významu, rušivých jevů atd.*
 - *Budou posouzeny rovněž vzájemné funkční a provozní polohopisné vazby památky a okolní krajiny v rámci kompozice (šlechtické sídlo a jeho hospodářské zázemí, návaznost památky na sídla v okolí, bažantnice, obory, historickou cestní síť, záměrně založené vodní plochy apod.).*
 - *V případě složitějšího historického vývoje bude pro každou klíčovou historickou etapu zpracován samostatný grafický výstup. Jednotlivé fáze historického vývoje památky a jejího okolí budou prezentovány jednotnou formou a ve stejném měřítku.*
- *Pro zakreslení sledovaných jevů do výkresu (i pro prostředí GIS) bude použita legenda, která je samostatnou přílohou metodiky prostorové analýzy. Všechny zakreslené jevy budou opatřeny popiskem: kódem podle typu jevu, unikátním číslem a dle potřeby uvedením vlastnosti nebo názvem místa.*
 - *Volba měřítka mapového podkladu záleží na zpracovateli, je odvislá zejména od rozlohy území a mapového zpracování vybraných historických mapových podkladů. Na volbě měřítka také záleží z důvodu následného užití typu grafiky.*
 - *Podle četnosti informací rozhodne zpracovatel o počtu použitých mapových podkladů tak, aby byla zachována jejich přehlednost.*
 - *V případě nutnosti vypracování specifického detailu lze užít mapový podklad i v jiném měřítku s patřičným odůvodněním.*

4.1.2. Rozbor půdorysné struktury z hlediska současného stavu a budoucího vývoje

Cílem je identifikovat rozsah dochování historické osnovy zástavby, krajinných úprav i jejich stop a vzájemných půdorysných vztahů a vazeb mezi zkoumanou památkou zahradního umění a okolím, a to na základě terénního průzkumu současného půdorysu ploch souvisejících s kompozicí památky a v jejím okolí.

Doporučený postup:

- *Vzájemnou konfrontací poznání historického vývoje s analýzou současného stavu památky zahradního umění v okolní krajině bude identifikován dochovaný rozsah historické půdorysné stopy vývoje sídla a krajiny související s kompozicí památky.*
- *Terénní průzkum s rozbořem, zaměřeným na tyto jevy: historické osnovy a jejich fragmenty, kompoziční souvislosti a vazby k důležitým místům krajiny, kompoziční souvislosti a vazby k důležitým místům osídlení, formální kompoziční vazby a záměry (osové vazby, symetrie, pohledové záměry...), funkční a provozní vazby. Budou posouzeny stopy historické osnovy ztracené beze stopy (např. renesanční zahrada, hospodářský dvůr), osnovy ztracené se zachováním stop v půdoryse (cesty, vstupy), osnovy základní (krajinařská fáze, stav po polovině 19. století), osnovy dodatečné (regulace řeky). Budou provedeny terénní nákresy, zápis a fotodokumentace pro potřebu následné finální interpretace.*
- *Nalezení a jasné vymezení polohopisných souvislostí mezi ideovými, uměleckými a hospodářskými záměry krajinařských úprav, fyzickou strukturou současné krajiny a lokalitou památky zahradního umění. Získání představy celkového obrazu současných vzájemných vztahů a vazeb.*
- *Identifikace současných závad, které přinesl dřívější rozvoj území.*
- *Stanovení ochranných opatření, která je nutno uvést do praxe a v budoucnosti respektovat z důvodu zachování kulturně historických hodnot.*
- *Slovní popis a grafické vyjádření vývoje památky zahradního umění a jejího okolí z hlediska půdorysu a vzájemných urbanistických a provozních vazeb za použití jednotné legendy zkoumaných jevů. Výkres č. 2: Identifikace vztahů postavení památky zahradního umění v krajině – půdorysná struktura.*
- *Pro zakreslení sledovaných jevů do výkresu (i pro prostředí GIS) bude použita legenda, která je samostatnou přílohou metodiky prostorové analýzy. Všechny zakreslené jevy budou opatřeny popiskem: kódem podle typu jevu, unikátním číslem a dle potřeby uvedením vlastnosti nebo názvem místa.*
 - Na základě těchto podrobných průzkumů může dojít k úpravám rozsahu původně předběžně vymezeného zkoumaného území.
 - Získané poznatky o vzájemných půdorysných (polohopisných) vztazích budou transformovány do aktuálních mapových podkladů (mapové podklady v základních geodetických referenčních systémech závazných na území státu – katastrální mapa, Státní mapa, Základní mapa České republiky a Mapa České republiky; s využitím státního mapového díla vytvořit mapový podklad v digitální formě).
 - Podle četnosti informací rozhodne zpracovatel o počtu použitých mapových podkladů tak, aby byla zachována jejich přehlednost. V případě nutnosti vypracování specifického detailu lze užít mapový podklad i v jiném měřítku s patřičným odůvodněním.

- Volba měřítka mapového podkladu záleží na zpracovateli, je odvislá zejména od rozlohy území. Na volbě měřítka také záleží z důvodu následného užití typu grafiky (mapových značek).

4.2. Identifikace vztahů památek zahradního umění z hlediska prostorové morfologie sídla a okolní krajiny

Cílem je sestavení pokud možno reálného a pravdivého obrazu prostorového vývoje památky zahradního umění v jednotlivých klíčových historických etapách, na základě analýzy shromážděných historických pramenů a jiných, k tomuto tématu se vztahujících materiálů. Vzájemnou konfrontací zjištěných poznání historického vývoje s analýzou současného stavu památky a jejího okolí bude identifikován dochovaný rozsah historické prostorové struktury vývoje sídla a krajiny související s kompozicí památky. Pro zjištěné historické prostorové struktury a jejich fragmenty budou stanovena opatření jejich budoucí ochrany.

U prostorové analýzy historických podkladů jsou v popředí zájmu památky zahradního umění a okolní krajiny především kompoziční osy, pohledové vazby, ideové vazby, dominanty (umělé – stavby a objekty; přírodní – reliéf, vegetace, voda), místa výhledů včetně panoramatických pohledů a vedut, přírodní osy, siluety krajinného reliéfu a zástavby, terénní hrany, aleje a stromořadí i další vegetační struktury apod.

K podrobnější identifikaci vzájemné prostorové vazby památky zahradního umění a jejího okolí budou pomocí rozboru vizuálního prostředí prostorových plánů identifikovány pozitivní prostorové vazby památky a budou pro ně stanovena opatření jejich budoucí ochrany. Rozbor prostorových plánů bude zahrnovat rovněž identifikaci současných závad, které přinesl dřívější rozvoj v území. Prostorové plány budou zpracovány jak z míst v interiéru památky, která jsou propojena záměrnou pohledovou vazbou do vnějšího prostředí, tak opačně – z míst v okolní krajině poskytujících pohledovou vazbu na krajinu s památkou zahradního umění.

4.2.1. Rozbor prostorové struktury z hlediska historického vývoje

Cílem je provedení identifikace vzájemných prostorových vazeb a souvislostí mezi zkoumaným objektem památky zahradního umění a okolním krajinným prostorem v rozhodujících historických etapách vývoje na základě analýzy shromážděných historických podkladů.

Doporučený postup:

- *Shromáždění všech dostupných podkladů především mapových, plánových, archivních, ikonografických časově určených materiálů a jiných k danému tématu se vztahujících podkladů (doporučený soupis podkladů je uveden v kapitole 3.1. Analýza a interpretace historického vývoje kompozice památek zahradního umění).*
- *Zhotovení kopií ze shromážděných historických materiálů. Zpracovaný soubor bude využit k prezentaci i doložení výchozích podkladů v původní grafické a obsahové podobě.*
- *Pro analýzu prostorových vazeb budou využity shromážděné historické prameny a jiné k tomuto tématu se vztahující materiály. Analýza bude zaměřena zejména na tyto jevy:*

kompoziční osy, pohledové a ideové vazby, dominanty (umělé – stavby a objekty; přírodní – reliéf, vegetace, voda), místa výhledů včetně panoramatických pohledů a vedut, přírodní osy, siluety krajinného reliéfu a zástavby, terénní hrany, aleje a stromořadí, vegetační linie (například pobřežní porost, hranice bloku lesa), vegetační plochy s typickým rastrem (sady, vinice, chmelnice apod.).

- *Do kopie vybrané mapy klíčové historické etapy bude vyznačen rozbor prostorové struktury, vazeb a souvislostí, které jsou vývojově spojeny s kompozicí památky zahradního umění. Pro potřebu následné finální interpretace budou pořízeny terénní nákresy, zápis a fotodokumentace.*
- *Pro zákres sledovaného jevu budou použity značky uvedené v legendě. Všechny zakreslené jevy budou opatřeny popiskem: kódem podle typu jevu, unikátním číslem a dle potřeby uvedením vlastnosti nebo názvu místa.*
 - V případě složitějšího historického vývoje bude pro každou klíčovou historickou etapu zpracován samostatný grafický výstup.
 - Jednotlivé fáze historického vývoje památky zahradního umění a jejího okolí budou prezentovány jednotnou formou a ve stejném měřítku.
 - Volba měřítka mapového podkladu záleží na zpracovateli, je odvislá zejména od rozlohy území a mapového zpracování vybraných historických mapových podkladů. Na volbě měřítka také záleží následné užití typu grafiky (mapových značek).
 - Podle četnosti informací rozhodne zpracovatel o počtu použitých mapových podkladů tak, aby byla zachována jejich přehlednost.
 - V případě nutnosti vypracování specifického detailu lze užít mapový podklad i v jiném měřítku s patřičným odůvodněním.

4.2.2. Rozbor prostorové struktury z hlediska současného stavu a budoucího vývoje

Cílem je podrobný rozbor všech vzájemných vztahů památky zahradního umění a okolní krajiny v minulosti i současnosti a stanovení zásad ochrany pozitivních vztahů památky a jejího okolí jak v procesu současného, tak budoucího společenského rozvoje.

4.2.2.1. Analýza současného stavu památky zahradního umění a jejího okolí, porovnání se zjištěným rozboru historického vývoje

Cílem je identifikace dochovaného rozsahu historické prostorové struktury vývoje sídla a krajiny související s kompozicí památky zahradního umění provedená na základě konfrontace zjištěných poznání historického vývoje s analýzou současného stavu památky a jejího okolí.

Doporučený postup:

- *V první části bude terénním průzkumem ověřeno, které z vysledovaných historických stop a vazeb prostorové struktury zůstaly čitelné až do současnosti, které by bylo možné a vhodné obnovit nebo které jsou nenávratně ztracené.*

- *Analýza prostorových vztahů bude zaměřena zejména na tyto jevy: dominanty - uměle utvářené činnosti člověka (stavební) a přírodní (vegetace, voda, terénní reliéf), kompoziční osy, pohledové a ideové vazby, součásti areálu mimo území památky zahradního umění, kontaktní prostor, body výhledů (místa výhledů, panoramatických pohledů, vedut), linie výhledů (veřejné komunikace s možností průběžného vnímání krajinné scenerie s památkou zahradního umění), přírodní osy, vegetační linie (obvod porostu, pobřežní porost apod.), stromořadí a aleje vzrůstné a středně a méně vzrůstné, vegetační plochy (sady, vinice, chmelnice, užitkové zahrady apod.), siluety krajinného reliéfu a zástavby, terénní hrany, stopy historické osnovy ztracené beze stopy v prostoru (např. hospodářský dvůr), osnovy ztracené se zachováním stop v prostoru (vegetační linie, stromořadí, aleje, vegetační plochy), osnovy základní, osnovy dodatečné (zalesněné plochy). Pro potřebu následné finální interpretace budou pořízeny terénní nákresy, zápis a fotodokumentace.*
- *Pro zjištění stopy historické prostorové struktury a jejich fragmenty budou stanovena opatření jejich budoucí ochrany.*
- *Identifikace současných závad, které přinesl dřívější rozvoj území.*

4.2.2.2. Analýza současného stavu památky zahradního umění a jejího okolí provedená rozбором vizuálního prostředí prostorových plánů

Cílem je podrobnější identifikace vzájemných prostorových vazeb památky zahradního umění a jejího okolí pomocí rozboru vizuálního prostředí prostorových plánů památky. Na základě poznání vnitřní kompoziční struktury jsou prostorové plány identifikovány z míst v interiéru památky, která jsou spojena se záměrnou pohledovou vazbou do vnějšího prostředí památky zahradního umění. Obdobně jsou identifikovány také prostorové plány z míst vnějšího prostředí okolní krajiny, spojených pohledovou vazbou s památkou. Pro každý bod výhledu (stanoviště) budou vypracovány tři vzájemně na sebe navazující prostorové plány.

Princip rozdělení scény na prostorové plány je běžně využíván ve výtvarném umění. V různých vzdálenostech od pozorovatele krajinné scény má obraz odlišnou míru detailu – v závislosti na tom lze specifikovat míru narušení estetických hodnot scény konkrétním zásahem.

Do prvního prostorového plánu je zahrnuto vizuálně vnímané prostředí do vzdálenosti cca 150-250 m, která umožňuje rozlišovat detaily v prostředí (detaily postav, staveb, barvy atp.) První plán zahrnuje prostor, ve kterém může být celkový obraz vnímání narušen i drobnými stavbami a zásahy nevhodně situovanými, včetně výsadeb dřevin.

Druhý prostorový plán navazuje na předchozí a může dosahovat podle členitosti terénu až do vzdálenosti cca 1 000-1 500m (jsou rozpoznatelné obrysy postav, staveb, kmeny a koruny stromů atp.). Druhý plán zahrnuje prostor, ve kterém může být celkový obraz vnímání narušen stavbami a zásahy nevhodných proporcí a barevného řešení.

Třetí prostorový plán končí na pohledovém horizontu (pohledově vnímatelné vrcholky kopců, siluety osad atp.). Třetí plán zahrnuje prostor, ve kterém může být celkový obraz vnímání narušen zásahy nevhodného měřítko co do plochy, výšky a nevhodné barevnosti.

Doporučený postup:

- *Pro jednotlivá místa výhledů (body a linie) se stanoví rozsah vizuálního prostředí prostorových plánů. Prostorové plány jsou identifikovány jak z míst v interiéru památky, která jsou propojena záměrnou pohledovou vazbou do vnějšího prostředí, tak opačně – z míst v okolní krajině poskytujících pohledovou vazbu na krajinnou scenérii s památkou zahradního umění.*
- *Identifikace pozitivních prostorových vazeb památek zahradního umění a stanovení opatření jejich budoucí ochrany.*
- *Identifikace současných závad, které přinesl dřívější rozvoj v území.*
- *Pro zakreslení sledovaných jevů do výkresu (i pro prostředí GIS) bude použita legenda, která je samostatnou přílohou metodiky prostorové analýzy. Všechny zakreslené jevy budou opatřeny popiskem: kódem podle typu jevu, unikátním číslem a dle potřeby uvedením vlastnosti nebo názvem místa.*
 - Slovní popis a grafické vyjádření vývoje památky zahradního umění a jejího okolí z hlediska prostorové struktury a vzájemných souvislostí a vazeb za použití jednotné legendy zkoumaných jevů. Výkres č. 3: Identifikace vztahů postavení památky zahradního umění v krajině – prostorová struktura.
 - Pro zakreslení sledovaných jevů do výkresu (i pro prostředí GIS) bude použita legenda, která je samostatnou přílohou metodiky prostorové analýzy. Všechny zakreslené jevy budou opatřeny popiskem: kódem podle typu jevu, unikátním číslem a dle potřeby uvedením vlastnosti nebo názvem místa.
 - Na základě těchto podrobných průzkumů může dojít k úpravám rozsahu původně předběžně vymezeného zkoumaného území.
 - Získané poznatky o vzájemných prostorových vztazích budou transformovány do aktuálních mapových podkladů (mapové podklady v základních geodetických referenčních systémech závazných na území státu – katastrální mapa, Státní mapa, Základní mapa České republiky a Mapa České republiky; s využitím státního mapového díla vytvořit mapový podklad v digitální formě).
 - Podle četnosti informací rozhodne zpracovatel o počtu použitých mapových podkladů tak, aby byla zachována jejich přehlednost. V případě nutnosti vypracování specifického detailu lze užít mapový podklad i v jiném měřítku s patřičným odůvodněním.
 - Volba měřítka mapového podkladu záleží na zpracovateli, je odvislá zejména od rozlohy území. Na volbě měřítka také záleží z důvodu následného užití typu grafiky (mapových značek).

5. Komplexní vyhodnocení struktury památek zahradního umění a vztahů k okolní krajině

Komplexní vyhodnocení vztahů památky zahradního umění bude zahrnovat soubor odpovídajícího vědomostního a informačního potenciálu a jeho aplikaci do praxe, s cílem povznést celkovou úroveň a vnímání kvality urbanizovaného prostředí, zhodnocení potenciálu kulturní krajiny, stanovení zásad ochrany pozitivních hodnot památek zahradního umění jak v procesu současného, tak i budoucího vývoje.

Tuto problematiku podrobně řeší i připravovaná metodika identifikace hodnot památek zahradního umění. Výsledek hodnocení bude rovněž sloužit jako podklad při stanovení managementu plánu ochrany památkových hodnot památek zahradního umění.

Ochrana kulturně historických hodnot se nutně promítá do procesu územního plánování, jehož cílem a úkolem je ve veřejném zájmu chránit a rozvíjet přírodní, kulturní a civilizační hodnoty včetně urbanistického, architektonického a archeologického dědictví. Přitom chrání krajinu jako podstatnou složku prostředí života obyvatel a základ jejich totožnosti.

Získané poznatky budou zformulovány do podkladů pro rozhodování státní správy, regionálních a místních samospráv, aby mohly být uvedeny do praxe a byly respektovány současným i budoucím společenským vývojem.

5.1. Výčet všech charakteristik, jevů a vazeb, které je nutno zachovat a chránit, podpořit a rozvíjet v procesu současného i budoucího vývoje

Na základě předchozích výsledků celkové analýzy bude sestaven výčet všech kulturně historických hodnot zkoumaného objektu, vzájemné vazby v krajině, stanoven směr dalšího vývoje. Budou navržena ochranná opatření a zdůvodněna nutnost jejich respektování v procesu současného i budoucího vývoje.

Výtah z celkového elaborátu bude zpracován formou tabulky, která postihne jednoduchým, přehledným a výstižným způsobem nejdůležitější charakteristiky a výsledky předmětné analýzy.

5.2. Zpracování výsledného mapového podkladu, základního výkresu s vyznačením důležitých charakteristik, jevů a vazeb

Výčet důležitých charakteristik, jevů a vazeb bude převeden do grafické podoby. S využitím státního mapového díla bude vytvořen mapový podklad jako základní výkres v digitální formě. Vytvořené mapové podklady budou mít takové náležitosti, aby mohly být použity při tvorbě územně analytických podkladů a staly se tak účinným nástrojem územního plánování.

Doporučený postup:

- *Základní mapový podklad bude zpracován jednoduchou, přehlednou a výstižnou grafickou formou, postihne nejdůležitější charakteristiky a výsledky předmětné analýzy. Vzor zpracování mapového podkladu – základního výkresu je uveden v příloze metodiky. Výkres bude*

zpracován v souladu s vyhláškou č. 500/2006 Sb. za využití zejména počítačově asistovaného systému evidence památek hmotného kulturního dědictví a dokumentů nehmotného kulturního dědictví, podporovaných komplexními geografickými informačními systémy (GIS), tematicky zaměřených na chráněná území a na významná území s kulturně historickými hodnotami ohroženými civilizačními riziky (například stávající informační systémy NPÚ nebo připravovaná aplikace Památkový katalog).

- *Slovní popis a grafické vyjádření výčtu důležitých charakteristik, jevů a vazeb památky zahradního umění a jejího okolí za použití jednotné legendy zkoumaných jevů. Výkres č. 4: Základní výkres s vyznačením důležitých charakteristik, jevů a vazeb.*
- *Pro zakreslení sledovaných jevů do výkresu (i pro prostředí GIS) bude použita legenda, která je samostatnou přílohou metodiky prostorové analýzy. Všechny zakreslené jevy budou opatřeny popiskem: kódem podle typu jevu, unikátním číslem a dle potřeby uvedením vlastnosti nebo názvem místa.*
 - Na základě těchto podrobných průzkumů může dojít k úpravám rozsahu původně předběžně vymezeného zkoumaného území.
 - Získané poznatky o vzájemných prostorových vztazích budou transformovány do aktuálních mapových podkladů (mapové podklady v základních geodetických referenčních systémech závazných na území státu – katastrální mapa, Státní mapa, Základní mapa České republiky a Mapa České republiky; s využitím státního mapového díla vytvořit mapový podklad v digitální formě).
 - Podle četnosti informací rozhodne zpracovatel o počtu použitých mapových podkladů tak, aby byla zachována jejich přehlednost. V případě nutnosti vypracování specifického detailu lze užít mapový podklad i v jiném měřítku s patřičným odůvodněním.
 - Volba měřítka mapového podkladu záleží na zpracovateli, je odvislá zejména od rozlohy území. Na volbě měřítka také záleží z důvodu následného užití typu grafiky (mapových značek).

5.3. Transformace důležitých charakteristik, jevů a vazeb do podkladů pro rozbor udržitelného rozvoje území, jako součást územně analytických podkladů

Transformace důležitých charakteristik, jevů a vazeb do podkladů pro rozbor udržitelného rozvoje území, jako součást územně analytických podkladů příslušných obcí a zařazení do odpovídajícího sledovaného jevu, představuje vytvoření podkladu, který bude splňovat potřebné náležitosti, aby mohl být zahrnut do nástrojů územního plánování.

Dokument památky zahradního umění bude předán úřadu územního plánování územně příslušné obce s rozšířenou působností (ORP), resp. krajskému úřadu, se žádostí o zahrnutí do územně analytických podkladů. Ty slouží zejména jako podklad k pořizování politiky územního rozvoje, územně plánovací dokumentace, k jejich změně a pro rozhodování v území.

Výsledky této společensky významné vědecké činnosti budou tak převedeny do praxe. Tím bude naplněn hlavní sledovaný cíl, a to účinná ochrana a rozvoj přírodních, kulturních a civilizačních hodnot území.

Doporučený postup:

- *Zpracování výtahu z celkového elaborátu, který postihne jednoduchou a výstižnou formou nejdůležitější charakteristiky a výsledky předmětné analýzy. Bude zpracován ve formě textové zprávy a mapové přílohy. Výkres č. 5: Transformace důležitých charakteristik, jevů a vazeb do podkladů pro rozbor udržitelného rozvoje území.*
- *Ve výkresu budou vymezeny plochy památkového zájmu, které je potřebné se zvýšenou měrou sledovat ve vztahu k zachování autenticity a integrity postavení památky zahradního umění v okolní krajině. Jedná se zejména o části areálu mimo památku zahradního umění včetně funkčních vazeb, záměrné prostorové vztahy (kompoziční osy a linie, pohledové a ideové vazby), uměle utvářené dominanty a vizuální prostředí prostorových plánů včetně míst výhledů. V odůvodněných případech budou zahrnuty rovněž vztahy a objekty, dotvářející kompoziční a estetické hodnoty prostředí památky, například pohledové siluety, vegetační struktury, přírodní dominanty a další prostorové jevy.*
 - Výkres bude zpracován na podkladu mapy s čitelnými hranicemi parcel, tj. Státní mapy v měřítku 1:5 000 nebo katastrální mapy.
 - Mapové a textové podklady budou zpracovány v souladu s vyhláškou č. 500/2006 Sb.
 - Podrobnost zpracování mapových podkladů závisí na účelu použití – typu zpracovávané územně plánovací dokumentace (zásady územního rozvoje, územní plán, regulační plán).
- *Výsledky analýzy budou zařazeny do položek sledovaných jevů podle vyhlášky č. 500/2006 Sb. Podle stávající praxe se předpokládá zařazení zejména do těchto jevů, u kterých není určen poskytovatel údajů:*
 - 11 – Urbanistické hodnoty: problematiku řeší Metodika identifikace a klasifikace území s urbanistickými hodnotami (Karel Kuča – Věra Kučová) zpracovávaná v rámci téhož projektu NAKI. Ze sledovaných charakteristik prostorové analýzy památky zahradního umění lze do tohoto jevu ÚAP zařadit zejména vybrané případy kompozičních záměrů přesahujících hranice památky (kompoziční osy a linie, pohledové a ideové vazby) nebo esteticky hodnotné siluety zástavby.
 - 14 – Architektonicky cenná stavba, soubor: problematiku řeší Metodika klasifikace staveb podle památkové hodnoty (Karel Kuča – Věra Kučová) zpracovávaná v rámci téhož projektu NAKI. Do tohoto jevu ÚAP budou zařazeny zejména vybrané uměle utvářené (stavební) dominanty, které se projevují ve vztahu památky zahradního umění k vnějšímu prostředí a nejsou kulturními památkami.
 - 15 – Významná stavební dominanty: problematiku řeší Metodika klasifikace staveb podle památkové hodnoty (Karel Kuča – Věra Kučová) zpracovávaná v rámci téhož projektu NAKI. Do tohoto jevu ÚAP budou zařazeny zejména vybrané uměle utvářené (stavební) dominanty.

- 20 – Významný vyhlídkový bod: veřejně přístupné místo, jehož vyvýšené umístění v terénu (vrchol kopce, úbočí) nebo v rámci stavby (rozhledna, věž) umožňuje přehlédnout významnou a atraktivní část okolního území. Do tohoto jevu ÚAP budou zařazena vybraná místa výhledů, zejména místa významných vedut.
- 118 – Jiné záměry: jedná se o veřejné i soukromé záměry změn v území, které nejsou součástí údajů o území dle § 27 odst. 2 stavebního zákona. Do tohoto jevu ÚAP budou zařazeny ostatní identifikované kulturně-historické hodnoty, zejména ty, které přesahují rámec individuální ochrany nemovité kulturní památky. Jedná se především o kompoziční jednotky a součásti areálu bez památkové ochrany, kontaktní prostor památky zahradního umění, plochy zvýšeného pozitivního zájmu, funkční vazby, přírodní dominanty, prostorové vztahy, pohledové siluety, vegetační struktury, pohledově významné vodní toky a plochy, nezahrnuté body a linie výhledu. Velmi významné je rovněž uplatnění hodnot a potenciálu identifikovaného vizuálního prostředí prostorových plánů, které má podstatný vliv na prezentaci památek zahradního umění a jejich percepci obyvateli i návštěvníky.
- Jako podklad pro uvedení jevu ÚAP č. 118 – jiné záměry lze využít rovněž výstup prostorové analýzy jako celek, představující oborový dokument identifikace kulturně-historických hodnot území. V případě, že je v územním plánu navrhována zástavba v ploše památkového zájmu podle prostorové analýzy prostředí památky zahradního umění, bude v takové ploše stanoveno, že podmínkou pro vydání stavebního povolení je regulační plán.
- *V případě shody zájmů s rezortem ochrany přírody a krajiny lze hodnocení prostorové analýzy využít také jako podklad pro posouzení krajinného rázu ve smyslu zákona č. 114/92 Sb. Jedná se o jevy ÚAP poskytované orgánem ochrany přírody: č. 17 – oblast krajinného rázu a její charakteristika, č. 18 – místo krajinného rázu a jeho charakteristika.*
- *Materiál zahrnující výsledky předmětné analýzy bude zkonzultován s příslušným pořizovatelem územně plánovacích podkladů, aby jeho forma zpracování odpovídala územně analytickým podkladům určeným k projednání.*

6. Použitá a související literatura

BARNES, Michael Clay. Historic garden survival : strategically growing human, funding, physical site, and organizational resources. Project report (M.P.S.(Agr. & Life Sci.)), Cornell University 2008. [cit. 28. 11. 2015]. Dostupný na http://www.cornellplantations.org/sites/default/files/Michael_Barnes_Thesis.pdf.

Callan Park Conservation Management Plan .[cit. 20. září 2015]. [cit. 28. listopadu 2015]. Dostupný na <http://www.leichhardt.nsw.gov.au/Community-Issues/Callan-Park/Callan-Park-Master-Plan#Callan Park Conservation Management Plan>

CÍLEK, Václav. Obraz krajiny - Pohled ze středních Čech. Praha : Dokořán, 2011. ISBN 978-80-7363-205-2.

CÍLEK, Václav, RYSOVÁ, Hana, ŠEJN, Miloš. Krajiny vnitřní a vnější. Praha : Dokořán, 2005. ISBN 80-7363-042-7.

CURRIE, Chris. Garden archaeology. A Handbook. Praktical Handbook in Archaeology No 17. York: Council of British archaeology, 2005. ISBN 1-902771-48-6.

DGGL (Deutsche Gesellschaft für Gartenkunst und Landschaftsarchitektur), Arbeitskreis Historische Gärten und Forschungsgesellschaft Landschaftsentwicklung – Landschaftsbau (FLL). Historische Gärten in Deutschland. Aufgaben, Thesen und Instrumente zum Schutz, zur Erhaltung und zur Pflege des Gartenkulturerbes. Neustadt, 2000, ISBN 3-00-006846-5.

ENGLISH HERITAGE. Conservation Principles, Policies and Guidance for Sustainable Management of the Historic Environment. 2008. [cit. 28. listopadu 2015]. Dostupný na <http://centro.org.uk/media/424801/Appendix-18.PDF>.

FLEKALOVÁ, Markéta. Humna – Přejít sídla do krajiny. In: Sborník příspěvků ze semináře 11.9.2008 na MZLU v Brně. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Brno 2008, s. 77. ISBN 978-80-7375-210-1.

FORNER, Jörg-Ulrich. Erfassung historischer Freiräume : Dokumentationssystematik bei der Bestandserhebung und Bauaufnahme von gebauten Elementen in historischen Gärten, Parks und Kulturlandschaften. Dizertační práce, Technische Universität Berlin, 2002.

GOJDA, Martin. Archeologický průzkum krajiny pomocí leteckého laserového skenování. Dosavadní průběh a výsledky prvního českého projektu. Archeologické rozhledy 63, 2011. s. 680–698. ISSN 0323-1267.

GOJDA, Martin et al., Archeologický průzkum památek zahradního umění. Praha: Národní památkový ústav, 2015. ISBN 978-80-7480-030-6.

HALLMANN, Heinz. W. Landschaftsarchitektonisches Gutachten. Überprüfung visueller Beeinträchtigungen der geplanten Multifunktionshalle auf die Karlsaue in Kassel einschliesslich Vorschlägen zur Vermeidung. Kassel, 2007. Dostupné z <http://www.kassel.de/imperia/md/content/cms04/sonderprojekte/gutachtenvorabzg.pdf>, citováno 20. 5. 2015.

- HARNEY, Marion. Gardens and Landscapes in Historic Building Conservation. John Wiley & Sons, 2014. ISBN 1118508130, 9781118508138.
- HENNEBO, Dieter. Gartendenkmalpflege. Grundlagen der Erhaltung historischer Gärten und Grünanlagen Ulmer Verlag 1985.
- HEXNER, Michal. Metodiky a techniky analýz z hledisek urbanistické kompozice (habilitační práce). Fakulta architektury ČVUT Praha, 2007.
- HEXNER, Michal; NOVÁK, Jaroslav. Urbanistická kompozice. Praha : ČVUT, 1996.
- HISTORIC SCOTLAND. Scottish Historic Environment Policy 2011, s. 81–82. [cit. 28. listopadu 2015]. Dostupný na <http://www.historic-scotland.gov.uk/shep-dec2011.pdf>
- HORKÝ, Jaroslav; VOREL, Ivan. Tvorba krajiny. Praha : České vysoké učení technické v Praze, 1995. 3. vydání. ISBN 80-01-01290-05.
- HRUŠKA, Emanuel. Vývoj urbanizmu a územného plánovania. Bratislava: ŠNTL, 1955.
- JOKILEHTO, Jukka. International charters on urban conservation: some thoughts on the principles expressed in current international doctrine. City & Time 3 (3): 2. 2007. [cit. 28. listopadu 2015]. Dostupný na <http://www.ct.ceci-br.org>.
- KADERÁVEK, František. Perspektiva - Příručka pro architekty, malíře a přátele umění. Praha : Štenc, 1922.
- KENT, Sarah. Kompozice. Bratislava : Perfekt, 1996. ISBN 80-8046-163-5.
- KODET, Vojtěch; MORAVEC, Jiří. Politika krajiny. In: Sborník příspěvků Evropská úmluva o krajině a ekonomické souvislosti. Praha : IREAS, 2006. ISBN 80-86684-45-8.
- KRAUSE, Karl-Jürgen. Lexikon Denkmalschutz und Denkmalpflege. Klartext Verlag, Essen 2011, ISBN 3837503070, s. 258n.
- KREJČÍŘÍK, Přemysl: Stavebně-historický průzkum - historický vývoj památky zahradního umění a jeho interpretace. In KREJČÍŘÍK, Přemysl. Krajinářská architektura a proměny historických prostorů. 1. vyd. Lednice: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2004, s. 11-17. ISBN 80-7157-823-1.
- KREJČÍŘÍK, Přemysl; MACEK, Petr. Stavebně historický průzkum - Historický vývoj památky zahradního umění a jeho interpretace. Zahrada - park - krajina, SZKT, 2003, ročník XII., č. 4., s. 6-9. ISSN 1211-1678.
- KŘESADLOVÁ, Lenka. Návrh památkového záměru obnovy Libosadu – Květné zahrady v Kroměříži. Kroměříž 2008, s. 32. Dokument vznikl pro vnitřní potřeby NPÚ.
- KŘESADLOVÁ, Lenka. Návrh památkového záměru obnovy Podzámecké zahrady v Kroměříži. Kroměříž 2008, s. 83. Dokument vznikl pro vnitřní potřeby NPÚ.
- KUČA, Karel; KUČOVÁ, Věra. Principy památkového urbanismu. Praha : SÚPP, 2000, 80-86234-15-0.
- KUČOVÁ, Věra. Ochrana historických měst a vesnic jako trvale aktuální a mezinárodní téma památkové péče v kontextu českých zemí. Zprávy památkové péče 2014, roč. 74, č.3, 184-192. ISSN 1210-5538.

KUČOVÁ, Věra; DOSTÁLEK, Jiří; EHRLICH, Marek; KUČA, Karel; PACÁKOVÁ, Božena. Metodika tvorby standardizovaného záznamu krajinné památkové zóny. Praha: Národní památkový ústav, generální ředitelství, 2014. Odborné a metodické publikace, svazek 53. ISBN 978-80-7480-022-1.

KUNA, Martin.ed., Nedestruktivní archeologie. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1216-8.

KUPKA, Jiří. Zeleň v historii města. ČVUT Praha 2006.

LÖW, Jiří; MÍCHAL, Igor. Krajinný ráz. Kostelec nad Černými lesy : Lesnická práce, 2003. ISBN 80-86386-27-9.

LYNCH, Kevin. Obraz města. The Image of the City. The M.I. T Press. Praha: BOVA POLYGON, 2004.

MALEK, A. ed. Sourcebook for garden archaeology. Methods, Techniques, Interpretations and Field Examples. Parks et Jardins, vol. 1, Peter Lang Bern – Bruxelles – Frankfurt am Main – New York – Oxford – Wien. 2013. ISBN 978-0343-0539-6.

MEYER, Margita M. Parkpflegewerke für Gartendenkmale – Leitlinien. In Historische Parks und Gärten – Denkmalgerechte Parkpflege. Neustadt : Deutsche Gesellschaft für Gartenkunst und Landschaftsarchitektur, 2000, s. 55–70. ISBN 3-00-006846-5.

MUŽÍK, Jan. Principy a pravidla územního plánování. Kapitola B – Koncepce územního rozvoje ČR. Kapitola B.3 Koncepce územního rozvoje a jejich trendy. Brno : Ústav územního rozvoje, 2013. Dostupné z <http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/internetove-prezentace/principy-a-pravidla-uzemniho-planovani/kapitolaB-2011/B3-20101223.pdf>, citováno 28. 5. 2015.

NORBERG-SCHULZ, Christian. Genius loci: krajina, místo, architektura. Praha : Dokořán, 2010. ISBN 978-80-7363-303-5.

NOVÁK, Jaroslav. Urbanistický prostor (vybrané otázky urbanistické kompozice). Kandidátská disertační práce. Praha : FA ČVUT, 1985

PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, Božena; PETRŮ, Jaroslav; RIEDL, Dušan; SVOBODA, Antonín, Marián. Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Nakladatelství Libri, Praha, 1999, s. 438-446. ISBN 80-85983-55-9.

PEJCHAL, Miloš; ŠIMEK, Pavel a kol. Projekt obnovy zámeckého parku v Lednici na Moravě. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, Zahradnická fakulta Lednice na Moravě – Ústav biotechniky zeleně. 2003.

PETZET, Michael. MONUMENTA II. Conservation of Monuments and Sites – International Principles in Theory and Practices. Hedrik Bässler Verlag. Berlin 2013. ISBN 978-3-930388-22-6.

POLÁKOVÁ, Jana, editorka. Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, Praha, 2007. ISBN 978-80-87104-14-9.

POLEŠÁKOVÁ, Marie; TUŠER, Jaroslav. Standard sledovaných jevů pro územně analytické podklady obcí. Metodický návod k příloze č. 1 části A – Územně analytické podklady obcí – podklad pro rozbor udržitelného rozvoje území vyhlášky č. 500/2006 Sb. 3. aktualizace. Brno a Praha : Ústav územního rozvoje 2014. Dostupné z <http://www.uur.cz/images/8-stanoviska-a-metodiky/13-uap-metodicky-pokyn-1A.pdf>, citováno 28. 5. 2015.

- RÖTHIG, Achim. Parkpflegewerk Müschpark / Aachen, sv. 1. 2012. [cit. 28. listopadu 2015]. Dostupný na http://www.aachen.de/de/stadt_buerger/planen_bauen/denkmalpflege/mueschpark/Band_I_Textband_PPW_Mueschpark_Internet.pdf.
- SAMOJSKÝ, Petr. Krajina jako duchovní dědictví – Úvodní rozhlédnutí. Praha : Obec širšího společenství českých Unitářů, 2011. ISBN 978-80-904909-1.
- SCHAMA, Simon. Krajina a paměť. Praha : Argo, Dokořán, 2007. ISBN 978-80-7203-803-9.
- SKLENIČKA, Petr. Pronajatá krajina. Praha : Centrum pro krajinu, 2011. ISBN 978-80-87199-01-5.
- STEJSKALOVÁ, Jana; VLASÁK, Martin; EZECHEL, Miroslav. Památky zahradního umění a historická krajina středních Čech. Mělník : Vyšší odborná škola zahradnická a střední zahradnická škola Mělník, 2012. ISBN 978-80-87610-03-9.
- SÝKORA, Jaroslav. Venkovský prostor. Díl 2. Územní plánování vesnice a krajiny. Praha : České vysoké učení technické v Praze, 1998. ISBN 80-01-01810-5.
- ŠIMEK, Pavel a kolektiv. Projekt obnovy zámeckého parku v Lednici na Moravě. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Zahradnická fakulta v Lednici na Moravě. Lednice na Moravě, 2003
- ŠIŠKA, Michal. Malé věci v krajině. Praha : Arbor vitae, 2011. ISBN 978-80-87164-67-9.
- ŠTRÉBLOVÁ HRONOVSKÁ, Kateřina; KUPKA, Jiří (editoři). Ochrana kulturní krajiny, hledání cílů, možností a pravidel. Praha : České vysoké učení technické v Praze, 2013. ISBN 978-80-01-05391-1.
- TODL, Luděk; HEXNER, Michal; NOVÁK, Jaroslav. Urbanistická kompozice I. Praha : ČVUT, 1985.
- VÁCLAVÍK, Robert; VŠETEČKA, Petr. Generel, zadání a Supervize projektu NCZK v areálu Arcibiskupského zámku a Květné a Podzámecké zahrady v Kroměříži. In: Ingredere Hospes VII. Sborník příspěvků z mezinárodní odborné konference. Národní památkový ústav. Kroměříž: 2014. S. 22-31. ISBN 978-80-87231-21-0.
- VOREL, Ivan. Hodnocení krajinného rázu – hledání objektivnosti. In: Územní plánování a urbanismus, 24, 1997, č. 1-2, s. 32 – 35.
- VOŠAHLÍK, Aleš. Mezinárodní dokumenty ICOMOS o ochraně kulturního dědictví. Praha : Český národní komitét ICOMOS, 2001. Český překlad dokumentů ICOMOS, bez ISBN.
- WATKINS, John, WRIGHT, Tom. The Management & Maintenance of Historic Parks, Gardens & Landscapes: The English Heritage Handbook. Frances Lincoln 2007. ISBN: 9780711224391.
- ZIBRIN, Pavel. Vnímanie urbanistického prostoru. Bratislava: Alfa, 1988.
- ŽÁK, Ladislav. Obytná krajina. Praha : SVU Mánes, 1947.

7. Terminologie

Vzhledem k souvislosti metodik v rámci oborů památek zahradního umění a historické kulturní krajiny jsou uvedené termíny koordinovány se zněním Metodiky tvorby standardizovaného záznamu krajinné památkové zóny (KUČOVÁ, DOSTÁLEK, EHRlich, KUČA, PACÁKOVÁ 2014, s. 32-65). Jedná se zejména o definici památky zahradního umění a dále termíny v oblasti dominant, prostorových vztahů, vegetačních struktur apod.

Struktura památky zahradního umění a jejího prostředí

Památka zahradního umění

Památky zahradního umění jsou díla významná z hlediska dějin nebo umění (zahrady, parky aj.), utvářená záměrně jako architektonické a vegetační kompozice v souladu s estetickými názory, životním stylem, filozofickými postoji a zahradní kulturou své doby. Specifickým rysem památek zahradního umění je zastoupení přírodní složky v jejich kompozici, a to především rostlin, jež jsou zdrojem proměnlivosti zahrad či parků nejen v rámci střídání ročních období, ale v důsledku růstového vývoje i v dlouhodobém časovém horizontu.

Druh zahrady či parku souvisí ve většině případů s budovou či komplexem budov, s nímž tvoří organický i funkční celek, a vývojovými, slohovými i společenskými podmínkami.

Památky zahradního umění jsou obvykle chráněny jako nemovité kulturní památky. Za památku zahradního umění lze považovat rovněž zahrady, parky a další díla nepožívající památkové ochrany, která jsou pro daný region či místo významnými doklady historického společenského vývoje, životního stylu a zahradní kultury minulosti a naplňují tak věcnou charakteristiku památky.

Hlavní kompoziční jednotka

Jasně vymezená (z hlediska prostorového) kompoziční jednotka se specifickou náplní či funkcí příslušející často k určité ucelené historické vývojové etapě památky zahradního umění. Zpravidla se jedná o celý objekt památky zahradního umění. V mnoha případech v sobě především rozlehlejší památky integrují několik prostorově, funkčně i vývojově autonomních částí, jasně vymezených vůči svému okolí (formální část, krajinářská část, obora, hospodářská část). Na tyto specifické části je také nahlíženo jako na hlavní kompoziční jednotky. Na úrovni hlavních kompozičních jednotek se v rámci analýzy vnitřní kompoziční struktury definují hlavní vývojové etapy, slohové zařazení, vývoj půdorysu a měřítko kompozice, vývoj a současný stav přírodních a umělých kompozičních součástí, hlavní dominanty uměle utvářené, vegetační, vodní, terénního reliéfu, hlavní kompoziční osy, pohledové vazby, body a linie výhledů.

Dílčí kompoziční jednotka

Relativně uzavřené, jasně vymezené (z hlediska prostorového) a ucelené (z hlediska náplně a funkce) kompoziční jednotky zahrnující minimálně dvě nebo více kompozičních součástí. Dílčí kompoziční jednotky vykazují výrazně nižší stupeň autonomie a jejich funkčnost a vývoj je úzce vázán s hlavní kompoziční jednotkou, respektive s jednotkou vyšší kompoziční úrovně. Na úrovni dílčích kompozičních jednotek se v rámci analýzy vnitřní kompoziční struktury již podrobněji popisuje historický vývoj a stávající stav jednotlivých kategorií přírodních součástí (reliéf, vegetace, voda) i umělých součástí kompozice (stavby, umělecká a umělecko-řemeslná díla, vybavenost). Jsou

identifikovány dominanty uměle utvářené, vegetační, vodní, terénního reliéfu, kompoziční osy, pohledové vazby. Dominanty, osy a vazby identifikované na této kompoziční úrovni jsou v rámci analýzy prostorových vztahů řazeny mezi jevy doplňkové.

Areál

Území zahrnující jednu či více památek zahradního umění a objekty nebo plochy, které s nimi funkčně, provozně či kompozičně tvoří jeden celek. Například zámecký či klášterní areál zahrnující obytné a hospodářské budovy, užitkové zahrady, bažantnice, obory aj.

Kompoziční součást

Jednotlivý strukturální prvek památky zahradního umění nebo soubor složený z více strukturálních prvků, který se podílí na utváření kompozice. Kompoziční součást je nejnižším stupněm kompoziční struktury památky zahradního umění. Z kompozičních součástí jsou složeny dílčí kompoziční jednotky.

Strukturální prvek památky zahradního umění

Strukturální prvek památky zahradního umění je určen svou formou (vzhledem a prostorovým uspořádáním), materií a funkcí. Těmito charakteristikami je rozlišitelný od jiných strukturálních prvků památky zahradního umění a existuje nezávisle na nich.

Z hlediska typologie částí hmotné struktury památky zahradního umění se strukturální prvky památek zahradního umění zařazují do relativně homogenních skupin (tříd) - typů strukturálních prvků památky zahradního umění. *Typ strukturálního prvku památky zahradního umění* je množina entit stejného typu, vyznačujících se ustálenou formální strukturou. Je charakterizovaná názvem typu a popsána pomocí jejich vlastností (atributů).

Třídník typů strukturálních prvků památek zahradního umění je klasifikační nástroj pro identifikaci a pasportizaci (evidenci) entit, vytvářejících hmotnou strukturu konkrétního díla zahradního umění (zahrady či parku). Třídník je vytvořen jako hierarchicky uspořádaný systém, který shrnuje typy strukturálních prvků do sourodých tříd (složek, kategorií, funkčních skupin) ve vazbě na jejich základní charakteristiky. Třídník slouží k jednotnému zatřídění strukturálních prvků a je využíván při zpracování pasportu památky zahradního umění.

Prvek pasportu památky zahradního umění je základní entitou, o které jsou v databázi pasportu památky zahradního umění uloženy informace, zejména polohopisné údaje (obvykle ve formě zákresu v prostředí mapové aplikace GIS) a jeho vlastnosti (atributy) v jednotně stanovené struktuře.

Kontaktní prostor

Vizuálně přehledná a prostorově vymezená část krajiny v návaznosti na hranici památky zahradního umění, jejíž přehledný prostor je významný z hlediska vnímání kulturně historických hodnot památky. Prostor je vymezen nejbližší pohledovou bariérou, obvykle stavbou nebo vzrostlými dřevinami. Kvalitu vnitřního prostoru památky zahradního umění může výrazně poškodit vizuální znečištění kontaktního prostoru i při situování mimo záměrné pohledové vazby na vnější prostředí. Vizuální znečištění může působit nežádoucí a necitlivá změna vzhledu městské nebo kulturní krajiny, například umístěním reklam včetně světelných, vývěsních cedulí, nevhodné hmoty nebo barevnosti staveb, nevhodné výsadby dřevin apod. Může výrazně negativně ovlivňovat vnímání návštěvníků památky.

Funkční vazba

Důležité vzájemné vazby zejména provozní a hospodářské mezi památkou zahradního umění, dílčími celky areálu, zájmovým územím, ale i dalšími objekty a lokalitami. Vysledované vazby, jak historické, tak současné.

Plocha zvýšeného zájmu

Plocha, kterou je třeba komentovat v textové části prostorové analýzy (z důvodu mimořádné estetické kvality, historického významu, rušivých jevů atd.) a není označena jinou značkou legendy.

Dominanty

Jako dominanta se označuje pohledově významná část komponovaného celku, která upoutává pozornost svými rozměry, zejména výškou, tvarem nebo jinou pohledově výraznou vlastností. Často tvoří významové těžiště komponovaného celku nebo výraznou část panoramatu.

Dominanty jsou těžištěm kompozice zahrady nebo jejích částí, v jejichž rámci spoluvytvářejí programovou náplň a jedinečný charakter místa. Jednotlivé dominanty jsou v kompozici propojeny prostorovými vazbami – kompozičními osami a liniemi nebo pohledovými vazbami. Jejich podoba podléhá historickému slohovému ztvárnění kompozice. Dominanty napomáhají udržet celistvost jednotlivých částí kompozice a jejich zánikem může dojít až ke ztrátě její čitelnosti.

Krajinná dominanta je útvar nebo objekt uplatňující se v obraze krajiny a ovládající její charakter nebo širší panorama některou svou vlastností, zejména hmotou nebo výškou. Z hlediska původu lze rozlišit krajinné dominanty přírodní, uměle utvářené i jejich kombinace.

Z přírodních útvarů se jako krajinná dominanta uplatňuje zejména kopec nebo skála, hora či výrazný solitérní strom nebo solitérní skupina stromů. Velmi často tvoří krajinnou dominantu přírodní útvar v symbióze s objektem vytvořeným člověkem, například kopec se zříceninou hradu, kříž na skále, kostel na návrší s přístupovou alejí aj. Z objektů vytvořených člověkem bývá krajinnou dominantou zejména hrad, zámek, kostel, klášter, kaple, kříž, výrazná socha, z mladších stavebních objektů viadukt železniční či silniční, most, výrobní areál, komín, vysílač, vodojem, rozhledna, větrná elektrárna. V případě konfliktu s kulturní nebo přírodní hodnotou krajiny může být krajinná dominantou i nežádoucím objektem.

Dominanta uměle utvářená hlavní

Objekt nebo areál uměle vytvořený člověkem (stavba, socha nebo jiné umělecko-řemeslné dílo), který vykazuje mimořádně výrazné pohledové parametry, pro které výrazně upoutává pozornost svého okolí. Jako dominantu hlavní je označena dominanta definovaná na úrovni hlavní kompoziční jednotky.

Dominanta uměle utvářená doplňková

Objekt nebo areál uměle vytvořený člověkem (stavba, socha nebo jiné umělecko-řemeslné dílo), který vykazuje výrazné pohledové parametry, pro které upoutává pozornost svého okolí. Jako dominantu doplňkovou je označena dominanta definovaná na úrovni dílčí kompoziční jednotky.

Dominanta vegetační hlavní

Vegetační prvek nebo útvar (strom, skupina stromů, porost, alej, stromořadí apod.) s mimořádně výraznými vizuálními parametry, pro které výrazně upoutává pozornost svého okolí. Jako dominantu hlavní je označena dominanta definovaná na úrovni hlavní kompoziční jednotky.

Dominanta vegetační doplňková

Vegetační prvek nebo útvar (strom, skupina stromů, porost, alej, stromořadí apod.) s výraznými vizuálními parametry, pro které upoutává pozornost svého okolí. Jako dominanta doplňková je označena dominanta definovaná na úrovni dílčí kompoziční jednotky.

Dominanta terénního reliéfu hlavní

Terénní útvar (kopec, skalní útvar apod., přírodní nebo uměle vytvořený) s mimořádně výraznými vizuálními parametry, pro které výrazně upoutává pozornost svého okolí. Jako dominanta hlavní je označena dominanta definovaná na úrovni hlavní kompoziční jednotky.

Dominanta terénního reliéfu doplňková

Terénní útvar (kopec, skalní útvar apod., přírodní nebo uměle vytvořený) s výraznými vizuálními parametry, pro které upoutává pozornost svého okolí. Jako dominanta doplňková je označena dominanta definovaná na úrovni dílčí kompoziční jednotky.

Dominanta vodní hlavní

Vodní, přírodní nebo uměle vytvořený objekt (rybník, řeka, jezero, přehradní jezero, bazén, vodotrysk apod.) s mimořádně výraznými vizuálními parametry, pro které výrazně upoutává pozornost svého okolí. Jako dominanta hlavní je označena dominanta definovaná na úrovni hlavní kompoziční jednotky.

Dominanta vodní doplňková

Vodní, přírodní nebo uměle vytvořený objekt (rybník, řeka, jezero, přehradní jezero, bazén, vodotrysk apod.) s výraznými vizuálními parametry, pro které upoutává pozornost svého okolí. Jako dominanta doplňková je označena dominanta definovaná na úrovni dílčí kompoziční jednotky.

Prostorové vztahy

Přírodní osa hlavní

Přímé propojení významných a vizuálně (prostorově) výrazných přírodních útvarů a celků, které vymezují základní neměnný krajinný řád, jemuž je podřízena organizovaná skladba hlavních urbanistických a krajinných plánů.

Přírodní osa doplňková

Přímé propojení významných a vizuálně (prostorově) výrazných přírodních útvarů a celků, které vymezují neměnný krajinný řád, jemuž je podřízena organizovaná skladba doplňujících urbanistických a krajinných plánů.

Kompoziční osa hlavní

Je symetrála, fyzicky půdorysně vyznačená nebo optická, na které je položen hlavní kompoziční prostor nebo hlavní složka kompozice a od které se odvíjí plošné a prostorové sepětí ostatních složek do celku, podle kompozičních principů a pravidel uplatňovaných v určitém slohovém období.

Kompoziční osa může v komponovaném prostoru začínat i končit, kromě toho může jako pomyslná spojnice pokračovat za jeho hranicemi například k výrazné dominantě. V komponování kulturní krajiny se často používá ve vazbě na kompoziční jádro. V případě trojprásku též zvaného husí nožka (*patte-d'oie*) nebo trojzubec je hlavní osou střední osa, dvě postranní osy jsou označeny jako doplňkové.

Kompoziční osa doplňková

Je symetrála, fyzicky vyznačená nebo optická, která doplňuje hlavní osu v příčném směru, pokud i příčná osa neplní úlohu druhé hlavní osy, jako je tomu v případě čtyřlístku a dvou základních os hvězdice. I kompoziční osa vedlejší je přímka, která je osou souměrnosti jednoho objektu, útvaru, prostoru nebo jejich společnou osou nebo osou souměrnosti množiny objektů nebo útvarů v určitém prostoru. Zapojení do celku se řídí principy a pravidly platícími v určitém slohovém údobí. U trojaparsku čili husí nožky (*patte-d'oie*) jsou doplňkovými osami obě postranní osy.

Kompoziční linie hlavní

Je fyzicky vyznačená nebo optická čára, přímka nebo křivka, která jako páteř propojuje všechny součásti komponovaného prostoru, aniž je jejich osou souměrnosti, nebo se zapojuje do sítě, která buď sama o sobě organizuje komponovaný prostor, nebo jako rozvojová síť doplňuje kompoziční osy.

Kompoziční linie hlavní plní buď úlohu kompoziční páteře (též kmenové linie) nebo je kosterní součástí rozvojové liniové sítě, která doplňuje nebo nahrazuje osovou síť. Plošné a prostorové sepětí kompozičních os a linií do celku se odvíjí od kompozičních principů a pravidel uplatňovaných v určitém slohovém období.

Kompoziční linie doplňková

Je fyzicky vyznačená nebo optická čára, přímka nebo křivka, která jako páteř propojuje všechny součásti komponovaného prostoru, aniž je jejich osou souměrnosti, nebo se zapojuje do sítě, která buď sama o sobě organizuje komponovaný prostor, nebo jako rozvojová síť doplňuje kompoziční osy.

Kompoziční linie doplňková plní buď úlohu kompoziční větve (též větevní linie) nebo se zapojuje do vnitřního členění vymezeného základní rozvojovou osnovou. Jako kompoziční větev určuje směr komponování určitého doplňkového prostoru, a to ve vazbě na hlavní neboli páteřní kompoziční linii. Charakter větvení i způsob zapojení do vnitřního členění základní rozvojové osnovy se odvíjí od kompozičních principů a pravidel uplatňovaných v určitém slohovém období.

Pohledová vazba hlavní

Je vizuální spojnice mezi dvěma a více hlavními složkami nebo částmi kompozice. Může jít také o vizuální propojení určitého místa s hlavní složkou nebo hlavním prostorem kompozice, a to uvnitř celku i mimo něj. Její směrové vedení často určuje kompoziční osa nebo kompoziční páteřní linie, ale není to podmínkou. Hlavní pohledová vazba může mít charakter pohledu, průhledu, nadhledu nebo podhledu, a to podle toho, v jakém situačním rámci se uplatňuje. Pohled je obvykle zaměřen na otevřenou scénérii. Průhled je veden oboustranně uzavřeným, tzv. zarámovaným prostorem. Náhled je pohled shora dolů, někdy je označován jako ptačí pohled. Podhled se též nazývá žabí pohled nebo žabí perspektiva a jde o pohled zdola nahoru. Hlavní pohledová vazba má zásadní význam pro vnímání kompozice.

Pohledová vazba doplňková

Je vizuální spojnice, která se podílí na dotvoření kompozice a její směrové vedení často určuje doplňková kompoziční osa nebo kompoziční linie. Definuje pohledovou vazbu mezi dílčími složkami nebo částmi kompozice. Též mezi určitým místem a doplňkovou složkou nebo doplňkovým prostorem kompozice. I pohledová vazba může mít charakter pohledu, průhledu, nadhledu a podhledu, a to v závislosti na situačním rámci, v němž se uplatňuje.

Ideová vazba

Je nositelkou hlubšího, vizuálně skrytého vztahu. Vyjadřuje vazbu mezi složkami propojenými vnitřní obsahovou náplní. Zahrnuje vědomosti o místě, o jeho historii a dějinách. Přenos myšlenkové nebo názorové spojitosti má charakter ideové vazby. Významná vazba mezi sídlem a duchovním cílem, například kostelem, kaplí nebo poutním místem, se označuje jako duchovní vazba. Duchovní vazbu představuje také pomyslné propojení jednotlivých duchovních center na určitém území.

Pohledové siluety

Silueta krajinného reliéfu

Vizuálně hmotově a prostorově výrazné přírodní útvary dotvářející celkový obraz smyslového vnímání krajiny.

Silueta zástavby

Vizuálně hmotově a prostorově výrazné stavební útvary dotvářející celkový obraz smyslového vnímání krajiny.

Terénní hrany

Přírodní nebo uměle vytvořené terénní hrany výrazně ovlivňující vizuální vnímání celkového obrazu krajiny i komponovaného prostoru památek zahradního umění.

Vegetační struktury

Vegetační linie

Liniové vegetační struktury, které se pohledově výrazně uplatňují v kompozici památek zahradního umění, jako například v podobě cíleně modelovaných obvodových linií porostů, pravidelně tvarovaných stěn a plotů nebo jako doprovod vodních ploch i cest. Vegetační linie se rovněž uplatňují v krajině, například obvodové linie lesních porostů, spontánní vegetační doprovod vodotečí, vodních ploch, cest nebo hranic pozemků.

Stromořadí vzrůstné

Záměrně vysazená jedna řada stromů, rozmístěných obvykle v pravidelných rozstupech. Zpravidla tvoří doprovod komunikace, přírodní nebo umělé vodoteče, často také zvýrazňuje hranice pozemku nebo zemědělské kultury. Stromořadí vzrůstná hrají také významnou úlohu v utváření komponovaného prostoru památek zahradního umění.

Pro zvýraznění záměrných krajinářských úprav jsou nejčastěji použity aleje ze vzrůstných stromů domácího původu, jako je například dub, lípa, javor. Z druhů, které se vyznačují širokou oblastí rozšíření, je velmi častý jírovec maďal. Stromořadí může být i vícedruhové.

Alej vzrůstná

Alej je cesta oboustranně lemovaná záměrně vysazenými stromořadími, v nichž jsou stromy obvykle rozmístěny v pravidelných rozstupech. Alej vyznačuje půdorysnou cestní trasu v prostoru, zviditelňuje ji, a proto je důležitým navigačním a orientačním činitelem. Z téhož důvodu hraje významnou roli při organizování krajiny. Aleje vzrůstné hrají rovněž významnou úlohu v utváření komponovaného prostoru památek zahradního umění.

Pro zvýraznění záměrných krajinářských úprav nebo hlavních dálkových komunikací se nejčastěji používají aleje ze vzrůstných stromů domácího původu, jako je například dub, lípa, javor. Z druhů, které se vyznačují širokou oblastí rozšíření, je velmi častý jírovec maďal. Alej může být i vícedruhá.

Stromořadí méně vzrůstné

Záměrně vysazená jedna řada stromů, rozmístěných obvykle v pravidelných rozestupech. Zpravidla tvoří doprovod komunikace, přírodní nebo umělé vodoteče, často také zvýrazňuje hranice pozemku nebo zemědělské kultury. Stromořadí méně vzrůstná se uplatňují rovněž v utváření komponovaného prostoru památek zahradního umění.

U komunikací místního významu se často vysazovala i stromořadí z ovocných stromů jako je ořešák, jabloň, hrušeň, třešeň, slivoň. Pro některé oblasti je charakteristický jeřáb obecný.

Alej méně vzrůstná

Alej je cesta oboustranně lemovaná záměrně vysazenými stromořadími, v nichž jsou stromy obvykle rozmístěny v pravidelných rozestupech. Alej vyznačuje půdorysnou cestní trasu v prostoru, zviditelňuje ji, a proto je důležitým navigačním a orientačním činitelem. Z téhož důvodu hraje významnou roli i při organizování krajiny. Aleje méně vzrůstné se uplatňují rovněž v utváření komponovaného prostoru památek zahradního umění.

U komunikací místního významu se v alejích používají i ovocné stromy, nejčastěji ořešák, jabloň, hrušeň, třešeň, slivoň. Pro některé oblasti je charakteristický jeřáb obecný.

Vegetační plochy

Plochy pěstování vytrvalých hospodářských plodin, které se v krajině výrazně projevují specifickým rastroem – ovocné sady, vinice, chmelnice apod. Značkou se vyjádří skutečná orientace řádků.

Vodní toky a plochy

Vodní tok hlavní

Přírodní nebo uměle vytvořený liniový objekt různé šířky (řeka, potok, bystřina, náhon apod.). Je podélně vymezen břehy, mezi kterými proudí voda od zdroje nebo pramene až k cílovému místu – jinému toku nebo vodní ploše. Mimořádně výrazně ovlivňuje vizuální vnímání celkového obrazu krajiny i komponovaného prostoru památek zahradního umění.

Vodní tok doplňkový

Přírodní nebo uměle vytvořený objekt podélného půdorysu různé šířky (řeka, potok, bystřina, náhon apod.). Je podélně vymezen břehy, mezi kterými proudí voda od zdroje nebo pramene až k cílovému místu - jinému toku nebo vodní ploše. Ovlivňuje vizuální vnímání celkového obrazu krajiny i komponovaného prostoru památek zahradního umění.

Vodní plocha hlavní

Přírodní nebo uměle vytvořený objekt plošného rozsahu různého tvaru, vymezený břehy se stojatou vodní hladinou (jezero, rybník, tůň, bazén apod.). Mimořádně výrazně ovlivňuje vizuální vnímání celkového obrazu krajiny i komponovaného prostoru památek zahradního umění.

Vodní plocha doplňková

Přírodní nebo uměle vytvořený objekt plošného rozsahu různého tvaru, vymezený břehy se stojatou vodní hladinou (jezero, rybník, tůň, bazén apod.). Ovlivňuje vizuální vnímání celkového obrazu krajiny i komponovaného prostoru památek zahradního umění.

Místa výhledů

Bod výhledu

Významné stanoviště poskytující ucelený pohled na předmět zájmu a širší okolí. Zahrnuje záměrné pohledové vazby z památky do okolí, pohledy z okolí na scénérii památky zahradního umění i pohledové vazby uvnitř památky. V rámci prostorové analýzy je obvykle identifikován na úrovni hlavní kompoziční jednotky.

Významný vyhlídkový bod je místo otevřené krajinné scény umožňující výhled do okolní krajiny. Místo je zpravidla vyvýšené nad okolní terén, případně lokalizované na terénní hraně. Je možné sem řadit i vyhlídkové stavby například rozhledny nebo vyhlídkové terasy různých objektů i věže kostelů, hradů a zámků aj. objektů opatřené vyhlídkovými ochozy.

Místo významné veduty je místo zpravidla ve volné krajině, z něhož lze optimálně vnímat přírodní nebo kulturně historické hodnoty krajiny, města nebo vesnice. Často jde o místo, ze kterého byly v minulosti pořízeny kresebné, malířské či fotografické vedutové záznamy a jako objektivně významné je vnímáno i v současnosti.

Linie výhledu

Množina (souhrn) více bodů výhledu, které na sebe bezprostředně navazují a jsou rovnocenné důležitostí a kvalitou. Obvykle se jedná o vymezený úsek veřejné komunikace. Zvláštním typem linie výhledu jsou promenádní nebo kočárové cesty, záměrně komponované jako linie esteticky hodnotných výhledů. V rámci prostorové analýzy je obvykle identifikována na úrovni hlavní kompoziční jednotky.

Vizuální prostředí prostorových plánů

Vizuální prostředí 1. prostorového plánu v pohledu z památky zahradního umění

Prostředí, které je součástí smyslového vnímání uceleného obrazu krajiny při výhledu z památky. Do prvního prostorového plánu, nejbližší památce zahradního umění, je zahrnuto vizuálně vnímané prostředí do vzdálenosti cca 150-250 m, která umožňuje rozlišovat detaily v prostředí (detaily postav, staveb, barvy atp.). První plán zahrnuje prostor, ve kterém může být celkový obraz vnímání narušen i drobnými stavbami a zásahy nevhodně situovanými včetně výsadeb dřevin.

Vizuální prostředí 2. prostorového plánu v pohledu z památky zahradního umění

Prostředí, které je součástí smyslového vnímání uceleného obrazu krajiny při výhledu z památky. Druhý prostorový plán navazuje na předchozí a může dosahovat podle členitosti terénu až do vzdálenosti cca 1000-1500m (jsou rozpoznatelné obrysy postav, staveb, kmeny a koruny stromů atp.). Druhý plán zahrnuje prostor, ve kterém může být celkový obraz vnímání narušen stavbami a zásahy nevhodných proporcí a barevného řešení.

Vizuální prostředí 3. prostorového plánu v pohledu z památky zahradního umění

Prostředí, které je součástí smyslového vnímání uceleného obrazu krajiny při výhledu z památky. Třetí prostorový plán končí na pohledovém horizontu (pohledově vnímatelné vrcholky kopců, siluety osad atp.). Třetí plán zahrnuje prostor, ve kterém může být celkový obraz vnímání narušen zásahy nevhodného měřítka co do plochy, výšky a nevhodné barevnosti.

Vizuální prostředí 1. prostorového plánu v pohledu na památku zahradního umění

Prostředí, které je součástí smyslového vnímání uceleného obrazu krajiny s předmětem památky ze stanoveného místa výhledu. Zorný úhel vnímání krajiny s objektem památky zahrnuje zorný úhel samotného objektu PAZU, rozšířený o 60° z levé i pravé strany. Do prvního prostorového plánu, v pohledu na PAZU, je zahrnuto vizuálně vnímané prostředí do vzdálenosti cca 150-250 m, která umožňuje rozlišovat detaily v prostředí (detaily postav, staveb, barvy atp.) První plán zahrnuje prostor, ve kterém může být celkový obraz vnímání narušen i drobnými stavbami a zásahy nevhodně situovanými.

Vizuální prostředí 2. prostorového plánu v pohledu na památku zahradního umění

Prostředí, které je součástí smyslového vnímání uceleného obrazu krajiny s předmětem památky ze stanoveného místa výhledu. Zorný úhel vnímání krajiny s památkou zahradního umění zahrnuje zorný úhel samotné památky, rozšířený o 60° z levé i pravé strany. Druhý prostorový plán navazuje na předchozí a může dosahovat podle členitosti terénu až do vzdálenosti cca 1000-1500m (jsou rozpoznatelné obrysy postav, staveb, kmeny a koruny stromů atp.). Druhý plán zahrnuje prostor, ve kterém může být celkový obraz vnímání narušen stavbami a zásahy nevhodných proporcí a barevného řešení.

Vizuální prostředí 3. prostorového plánu v pohledu na památku zahradního umění

Prostředí, které je součástí smyslového vnímání uceleného obrazu krajiny s předmětem památky ze stanoveného místa výhledu. Zorný úhel vnímání krajiny s památkou zahradního umění zahrnuje zorný úhel samotné památky, rozšířený o 60° z levé i pravé strany. Třetí prostorový plán končí na pohledovém horizontu. Třetí plán zahrnuje prostor, ve kterém může být celkový obraz vnímání narušen zásahy nevhodného měřítka co do plochy, výšky a nevhodné barevnosti.

Rušivé jevy

Rušivé jevy degradují existenci, význam i čitelnost památkových hodnot památky zahradního umění a jejího prostředí. Nejčastěji poškozují měřítko a charakter určitého prostoru, narušují pohledové vazby a vztahy mezi důležitými součástmi kompozice a mnohdy je i nevratně likvidují. Někdy mohou rušivě působit i objekty, které jsou samy o sobě esteticky a designově kvalitní. To platí nejen pro objekty novodobé, ale i historické, vytvořené však později než předmět památkové ochrany. Při hodnocení rušivých jevů hrozí vyšší míra subjektivity, závěry o rušivém působení je proto nezbytné pečlivě vážit a naprosto jednoznačně odůvodnit.

Zaniklé nebo nefunkční jevy a jejich části

Jevy nebo části historicky se vyvíjející kompozice památky zahradního umění a jejího okolí doložené archivní a historickou dokumentací, které se z různých příčin nedochovaly do současnosti nebo ztratily pozdějším vývojem svoji funkci nebo význam

8. Přílohy

1. Analýza a interpretace historického vývoje kompozice památky zahradního umění a jejího okolí. Modelový příklad Podzámecká zahrada v Kroměříži.
2. Popis současného stavu vnitřní kompoziční struktury památky zahradního umění. Modelový příklad Podzámecká zahrada v Kroměříži.
3. Vzorový formulář pro popis současného stavu vnitřní kompoziční struktury památky zahradního umění.
4. Výkres č. 1: Analýza vnitřní struktury památky zahradního umění. Modelový příklad Podzámecká zahrada v Kroměříži.
5. Výkres č. 2: Identifikace vztahů postavení památky zahradního umění v krajině – půdorysná struktura. Modelový příklad areál arcibiskupského zámku a zahrad v Kroměříži.
6. Výkres č. 3: Identifikace vztahů postavení památky zahradního umění v krajině – prostorová struktura. Modelový příklad areál arcibiskupského zámku a zahrad v Kroměříži.
7. Výkres č. 4: Základní výkres s vyznačením důležitých charakteristik, jevů a vazeb. Modelový příklad areál arcibiskupského zámku a zahrad v Kroměříži.
8. Výkres č. 5: Transformace důležitých charakteristik, jevů a vazeb do podkladů pro rozbor udržitelného rozvoje území. Modelový příklad areál arcibiskupského zámku a zahrad v Kroměříži.
9. Legenda značek a kódů jevů prostorové analýzy, použitých ve výkresech vytvořených v prostředí programu ArcGIS.